

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

“Inte kan väl morfar slå mormor?”

En kvalitativ intervjustudie om våld i nära relation bland äldre kvinnor

Olivia Chebaro & Nicole Plasc

Kandidatuppsats SOPB63

VT 2023

Examinator: Marie Sepulchre

Handledare: Henriette Frees Esholdt

Abstract

Author(s): Olivia Chebaro & Nicole Plasc

Title: "It Can Not Be That Grandpa Beats Grandma" - A Qualitative Study about Domestic Violence Among Elderly Women

Supervisor: Henriette Frees Esholdt

Assessor: Marie Sepulchre

This study aims to shed light on the personal understandings of domestic violence among elderly women. The study is based on women's personal experiences, but also on the statements of professionals who have met abused women in their work. To our aid we constructed a question; *how do elderly women explain their understanding of domestic violence?* The method chosen for this study was qualitative interviews with three previously abused women and six professionals. For the analysis we used theories and perspectives as stigma, the normalization process and ageism. The study found that all three perspectives explained the women's understanding and non- understanding for the abuse. The stigma theory showed that older women felt guilt and shame in relation to the violence and their age. Further, the normalization process states that the understanding of domestic violence might be delayed or even denied due to the manipulation during the relationship. Finally, the ageist perspective states that prejudices, attitudes and stereotypes affect the elderly's understanding of violence and the reluctance to identify as a victim of domestic violence. Society produces norms and stereotypes in relation to the person's age that contribute to prejudices and attitudes, something that older people adopt on themselves and are afraid to deviate from.

Keywords: Elderly, domestic violence, stigma, normalization process and ageism.

Nyckelord: Äldre, våld i nära relation, stigma, normaliseringsprocessen och ålderism.

Förord

Vi vill börja med att tacka alla intervjupersoner som har ställt upp och gjort denna studie möjlig. Utan er hade det inte varit möjligt att sprida kunskap och erfarenhet inom detta område, ett område som vi anser vara ytterst relevant i dagens sociala arbete. Vi vill dessutom ge ett stort tack till vår handledare Henriette Frees Esholdt som har varit tillgänglig och stöttat oss i tankar och fundering, samtidigt som hon har bidragit med kloka perspektiv och återkopplingar.

Olivia Chebaro & Nicole Plasc

Lunds universitet 2023

Innehållsförteckning

Abstract	1
Förord	2
Innehållsförteckning	3
1. Introduktion	4
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Begreppsdefinition	5
1.3 Arbetsfördelning	6
2. Tidigare forskning om våld i nära relation bland äldre	7
2.1 Den konstruerade uppfattningen om den våldsutsatta kvinnan	7
2.2 Den äldre våldsutsatta kvinnan och hennes förövare	8
2.3 Sårbarhet och riskfaktorer bland äldre kvinnor	9
2.4 Att inte söka hjälp bidrar till mörkertal	10
2.5 Sammanfattning av tidigare forskning	11
3. Teoretiska utgångspunkter	12
3.1 Stigma	12
3.2 Normaliseringsprocessen	13
3.3 Ålderism	15
4. Metod	18
4.1 Metodval	18
4.2 Urval och kontakt med intervjupersoner	19
4.3 Genomförande av intervjuer	21
4.4 Bearbetning och analys	24
4.5 Metodens tillförlitlighet	25
4.6 Forskningsetik och etiska överväganden	26
5. Analys och resultat	28
5.1 Stigma - Rädslan för att sanningen ska komma fram	28
5.2 Normaliseringsprocessen - När våldet blir till vardag	32
5.3 Ålderism - Känslan av att vara för gammal	37
6. Sammanfattande diskussion	42
6.1 Avslutande reflektion	44
6.2 Vidare forskning	44
Referenslista	46
Bilaga 1 - Förfrågan om intervjuer	49
Bilaga 2 - Meddelande till @alskadepsykopat	50
Bilaga 3 - Intervjuguide förstahandskälla	51
Bilaga 4 - Intervjuguide sekundärkälla	53
Bilaga 5 - Samtyckesblankett	55

1. Introduktion

Många föreställer sig ett stillsamt och harmoniskt åldrande, men för några kvinnor handlar åldrandet om något helt annat, om ett lidande i det tysta. Föreställningen om en idyllisk ålderdom bortom hot och våld är det många längtar efter, men våldet går inte i pension. Att morfar kan slå mormor är svårt att föreställa sig och ännu svårare är det att föreställa sig att den gamla, snälla pensionerade grannen misshandlar sin fru. Allt detta är svårt att föreställa sig, samtidigt som forskning visar att detta faktiskt händer. För många förblir våldet alltid ett lidande i det tysta där den våldsamma tillvaron förblir osynlig i brottsstatistiken.

Våld i nära relationer beskrivs av Socialstyrelsen som ett omfattande samhällsproblem där Socialstyrelsen, tillsammans med andra statliga myndigheter arbetar aktivt, på uppdrag av regeringen, att minska våldet som uppstår i nära relationer (Socialstyrelsen, 2023). År 2022 anmäldes 36 019 fall av fysiskt våld där förövaren var en nära anhörig (Brå, 2023). Samtidigt som siffrorna är höga och myndigheterna arbetar i både förebyggande och stödjande syfte verkar det som att den äldre åldersgruppen har blivit bortglömd. År 2017 rapporterade 5,8 procent av kvinnor i åldrarna 60 till 74 år att de utsatts för våld under det senaste året (Ahnlund, et al., 2017). Samtidigt som forskning redovisar denna statistik, visar den även att det finns ett mörkertal bland de inrapporterade brotten (Fraga Dominguez, Storey & Glorney, 2021).

Våldsamma relationer fortsätter att vara våldsamma även efter 60 års ålder, samtidigt som åldrandet faktiskt kan bidra till ökad utsatthet och sårbarhet bland våldsutsatta kvinnor. Det verkar däremot som att både forskning och utbildning har missat att belysa de attityder gentemot äldre våldsutsatta som florerar i samhället och fortsätter att bidra till ett avståndstagande från det som skulle kunna komma till att bli ett fenomen inom det sociala arbetet med en utbredd problematik. Det ekar tomt inom forskningsvärlden och regeringens jämställdhetspolitiska agenda vars fokus ligger på barn och den stereotypa kärnfamiljen har misslyckats med uppmärksammandet av den äldre befolkningen. I takt med den ökade livslängden förväntas den äldre befolkningens mängd bli allt större samtidigt som socialarbetare förväntas möta allt fler äldre personer i sitt arbete (WHO, 2022). För att kunna genomföra ett professionellt arbete med äldre krävs kompetens, en kompetens som idag verkar saknas ute på fältet. Med denna studie hoppas vi bringa kunskap och förståelse i det framtida arbetet med äldre personer, i hopp om att tillsammans driva ett arbete i förändring.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att belysa äldre kvinnors förståelse av våld i nära relation, och hur yrkesverksamma upplever att äldre kvinnor förstår våld i nära relation. Den här kandidatuppsatsen kommer att ta utgångspunkt i förstahandskällor, men också sekundärkällor. Detta eftersom det metodiskt är svårt att rekrytera den specifika målgruppen av kvinnor som har varit utsatta för våld i nära relation. Detta återkommer vi till i metodkapitlet. I denna uppsats vill vi mer konkret få svar på: hur förklarar de äldre kvinnorna sin förståelse för våld i nära relationer? Till vår hjälp har vi sedan formulerat tre underfrågor:

- Hur kan rädslan för negativ uppmärksamhet vara en bidragande faktor till förståelsen för våldet?
- Hur kan normaliseringen av våldet vara en bidragande faktor till förståelsen för våldet?
- Hur kan åldern vara en bidragande faktor till förståelsen för våldet?

1.2 Begreppsdefinition

Begreppet äldre används löpande genom hela studien och syftar på personer över 60 år. Detta i relation till Förenta Nationernas definition av begreppet och det kronologiska åldrandet (UNHCR, 2020). Hur man väljer att definiera begreppet kan förstås ur ett flertal perspektiv; ur ett psykologiskt, kronologiskt, biologiskt eller socialt perspektiv (Östlund, 2022:19-21). Gränsdragningarna för vad som räknas som en äldre person är med andra ord diffusa och kontextbundna beroende på rådande samhällsnormer och stereotypiska uppfattningar.

Begreppet våld är mångfasetterat. Professor Michael P. Johnson (2008) beskriver fenomenet våld i nära relation som upprepade handling av en närstående person i syfte att utöva makt och kontroll. Handlingarna kan vara av fysisk, psykisk och sexuell karaktär, men även emotionell och ekonomisk. Det är av betydelse att betona det faktum att våldet kan vara en kombination av ovanstående handlingar, och att våldet kan utvecklas under relationen (Johnson, 2008). I denna studie syftar våldet på våld mot kvinnan i en heterosexuell relation utförd av en man som är av fysisk, psykisk, ekonomisk eller sexuell karaktär, samt försummelse.

1.3 Arbetsfördelning

Arbetet har genomförts i nära samarbete mellan oss båda. Texten har producerats gemensamt där det har funnits en daglig, nära och kontinuerlig dialog oss emellan. Samtliga avsnitt i uppsatsen har skrivits tillsammans. Vid genomförandet av intervjuerna har vi turats om att vara intervjuledare och vid transkriberingen valde vi att fördela det inspelade materialet jämnt för att tidseffektivisera arbetet. Vi ansvarar tillsammans för uppsatsen samtliga delar och har tillsammans läst all relevant litteratur, och tillsammans skrivit uppsatsen samtliga avsnitt.

2. Tidigare forskning om våld i nära relation bland äldre

I detta kapitel presenteras först tillvägagångssättet som har tillämpats för att hitta relevant forskningslitteratur med följd av en presentation av tidigare forskning som finns inom området. Denna studie skrivs inom forskningsfältet våld i nära relationer, mer specifikt; våld i nära relation bland äldre kvinnor i heterosexuella relationer. Med anledning av att forskning gällande mäns våld mot äldre kvinnor i Sverige är begränsad har internationell forskning också inkluderats. Den tidigare forskningen syftar till att fungera som en ingång till problemområdet och ska bidra med kunskap, och förståelse om sådant som hör till problemområdet.

I sökandet efter tidigare forskning identifierades en kunskapslucka inom det avgränsade forskningsområdet. På grund av begränsat utbud av etablerat svenskt forskningsmaterial breddades sökområdet till internationellt publicerade artiklar. Vid sökandet av relevant litteratur användes primärt sökmotorn LubSearch. Sökorden som användes var; *våld i nära relation, våld i nära relation äldre, våld kvinna, äldre, violence in intimate relationships, elderly, elder abuse, elderly violence, domestic violence elderly, och violence in intimate relationships among the elderly*. Sökningarna filtrerades till att endast ge utslag på vetenskapliga publikationer som är peer - reviewed.

I ett försök att komplettera kunskapsläget ytterligare sökte vi efter tidigare forskning genom fri djupdykning i Googles databas och i boken “Äldre personers utsatthet för våld i nära relation” författad av Lena Östlund (2022). Kedjesökningarna ledde oss fram till förstahandskällor som var av relevans med hänsyn till studiens syfte och frågeställning. Större delar av den tidigare forskningen har som fokus att belysa lösningar, problem och konsekvenser av våld i nära relationer bland äldre. Av denna anledning har denna studie som syfte att belysa kvinnans subjektiva förståelse för att ha varit våldsutsatt av en man som äldre.

2.1 Den konstruerade uppfattningen om den våldsutsatta kvinnan

Det finns en konstruerad föreställning om vem den våldsutsatta kvinnan är. Med utgångspunkt i regeringens kvinnofridsproposition tar Veronica Ekström (2012), i sin kvalitativa studie, avstånd från den konstruerade uppfattningen av hur en våldsutsatt kvinna i

vanligt tal ser ut och betar sig. Att det florerar uppfattningar gällande den våldsutsatta riskerar inte bara att kvinnor undviker att söka hjälp, utan utmanar dessutom socialarbetarnas arbete i att identifiera kvinnan och erbjuda henne adekvat stöd. I ett försök att öka medvetenheten gällande kvinnornas varierande socioekonomiska bakgrunder betonar studien dessutom betydelsen av att identifiera särskilt utsatta grupper. Samtidigt som Ekström menar att det finns begränsad forskning gällande äldre kvinnor som utsatts för våld i nära relationer, konstaterar författaren att det är en särskilt sårbar och utsatt grupp som måste tas hänsyn till med tanke på deras ålder och skörhet (Ekström, 2012).

2.2 Den äldre våldsutsatta kvinnan och hennes förövare

År 2017 publicerades en svensk studie av Petra Ahnlund et al. som undersökte våld mot män och kvinnor i åldrarna 60 - 74. Med betoning på att forskningen är begränsad syftar artikeln på att lyfta kunskap om våld mot äldre. Genom en nationell datainsamling där totalt 2 800 män och kvinnor deltog undersöktes sambandet mellan individuella och kontextuella egenskaper, och risken för våldsutsatthet. Med hänvisning till den utvecklingsekologiska systemteorin konstaterar artikelförfattarna att det är vanligare att kvinnor än män utsätts för våld av nära anhörig. Där förekomsten av sexuellt våld och psykisk våld var den vanligaste typen av våld riktat mot kvinnan. Dessutom identifierades riskfaktorer bland de våldsutsatta: dålig ekonomi, posttraumatiskt stressyndrom, bristande tillit till omgivningen och känslan av ensamhet (Ahnlund, et al., 2017).

Äldre kvinnor som utsätts för våld känner i de flesta fall våldsutövaren. I en kvalitativ litteraturstudie konstaterar Karen Roberto och Emily Hoity (2021) att äldre kvinnor som blir utsatta för våld många gånger vet vem förövaren är. Studien visar att förövaren inte alltid nödvändigtvis är en partner eller familjemedlem, men att förövaren i många fall har någon form av relation till offret (Roberto & Hoity, 2021). Samtidigt som förövaren i många fall har en relation till sitt offer undersöker Connor Doughty (2021) i sin studie hur förändringar i långvariga parrelationer vid livets slutskede kan komma att förändras och i vissa fall resultera i att relationen utvecklas till att bli allt mer våldsam. Att åldras och pensioneras innebär för vissa hushåll att ekonomin försämras, samtidigt som förlusten av sociala nätverk, fysiska besvär och isolering kan vara påfrestande i en parrelation. Det är inte ovanligt att känslor som

frustration och ilska resulterar i utbrott av våldsamt karaktär, inte minst för de individer som fruktar tanken om att livet snart är över (Doughty, 2021).

År 2011 publicerades en studie i syfte att dels undersöka förövarna som utsätter äldre kvinnor för våld, samt kvinnans fortsättningar till att söka hjälp och stöd. Med betong på att den äldre målgruppen blir allt större menar artikelförfattarna (2011) att EUs medlemsländer förväntas möta allt fler äldre våldsutsatta. Det anses oro för att den äldre målgruppen kan komma att bli en utmaning att bemöta, eftersom att ökningen sker snabbt och kunskapen är begränsad. Studien tar utgångspunkt i fem EU-länder; Finland, Österrike, Belgien, Litauen och Portugal, där samtliga länder deltagit i en prevalensstudie gällande våld mot äldre kvinnor i Europa. Totalt 2 880 äldre kvinnor deltog i studien år 2010, där resultatet visade att omkring 28 procent av kvinnorna upplevt våld av en närstående under det senaste året. Våldet inkluderade fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt våld, samt försummelse och kränkningar. Med hänvisning till tidigare forskning betonar författarna att förövaren i de flesta fall är en make eller partner av manligt kön. Resultatet i studien visade på att äldre kvinnor kan utsättas för våld av andra anhöriga än sin manliga partner, men att dessa övergrepp tenderar att inte anmälas eller pratas om med anhöriga (Luoma, et al., 2011).

2.3 Sårbarhet och riskfaktorer bland äldre kvinnor

Påståendet om att äldre kvinnor är mer sårbara för våld i nära relation styrks av Nathalie Sasseville och hennes medförfattare (2022). Äldre kvinnor, tillsammans med kvinnor med funktionsnedsättning och invandrarkvinnor, presenteras i litteraturstudien som en riskgrupp som är mer sårbara och utsatta i en relation där det förekommer våld. Att våld i nära relation är ett globalt samhällsproblem för kvinnor oavsett socioekonomisk bakgrund råder det inga tvivel om. Med anledning av att större delar av forskningen fokuserar på unga, västerländska kvinnor i arbetsför ålder gör författarna ett försök till att lyfta kvinnor med andra förutsättningar. Med fokus på riskfaktorer, förklaringsmodeller och teorier syftar studien på att undersöka fenomenet med stöd av insamlade artiklar. Resultatet i studien visade att en kombination av kvinnans ålder, socioekonomiska bakgrund, fysiska och kognitiva begränsningar tillsammans med det faktum att hon tillhör en underrepresenterad minoritetsgrupp är mer sårbar i en våldsamt relation. Studien antyder att faktorer såsom

fysiska besvär, isolering och bristen på socialt skyddsnät är faktorer som utmärker den äldre målgruppen som mer sårbar (Sasseville, et al., 2022).

I syfte att uppmärksamma och förebygga misshandel mot äldre presenterar Pillemer et al. (2016) risk- och skyddsfaktorer bland äldre våldsutsatta. Sett ur ett internationellt perspektiv belyser författarna riskfaktorer på individnivå, men också samhällsnivå. I likhet med ovanstående artikel bekräftar forskarna att beroendeställning, fysiska funktionshinder, demens, försämrad hälsa och låg inkomst är starka riskfaktorer bland de äldre på individnivå. Andra potentiella riskfaktorer som presenteras är; den våldsutsatta kön, ekonomiskt beroende och etnicitet. På samhällsnivå ser författarna att negativ syn på äldre och åldrande, tillsammans med sociala och kulturella normer i form av normalisering och vidmakthållande, kan vara en riskfaktor för våld mot äldre. För att förhindra fenomenet betonar Pillemer et al. (2016) att ett ökat socialt stöd och en förbättrad boendesituation för äldre kan vara potentiella skyddsfaktorer. För att, på ett internationellt plan, ha möjlighet att arbeta i förebyggande syfte ser artikelförfattarna att ett ökat samarbete mellan instanser, kompetent hälso - och sjukvårdspersonal, skyddade boenden, hjälplinjer samt stöd och rådgivning gällande ekonomi som strategiska verktyg för att uppnå resultat (Pillemer et al., 2016).

2.4 Att inte söka hjälp bidrar till mörkertal

Det finns olika faktorer som kan komma att bidra till att äldre kvinnor anmäler sina förövare. Ilona Tamutiené et al. (2013) beskriver faktorer som bidrar till att kvinnor väljer att anmäla eller inte. I den kvantitativa studien visade svaren att ilska, depression, sömnsvårigheter, koncentrationssvårigheter och svårigheter i andra relationer är faktorer som bidrar till att söka hjälp. Vanligaste faktorer som däremot hindrar kvinnan från att söka hjälp var: tron om att händelsen inte var av tillräckligt allvarlig karaktär och känslan av att omgivningens förmåga inte är tillräcklig för att förbättra situationen. Vidare förklarar artikelförfattaren att våldsutsatta som utsätts för fysisk våld av sin manliga partner är mindre benägna att anmäla handlingen, till skillnad från om det är någon annan som är våldsutövare. Dessutom visar studien att kvinnor heller talar om sin utsatthet för en annan person som är oberoende av statliga myndigheter, men att det ändå var till hjälp att vända sig till någon yrkesverksam när det väl valde att göra det (Tamutiené, et al., 2013).

Mörkertalet är påtagligt och många av brotten som sker i nära relation mot äldre anmäls aldrig. Fraga Dominguez, Storey och Glorney (2021) presenterar i sin litteraturstudie faktorer som hindrar äldre från att söka hjälp vid våld, tillsammans med lämpliga åtgärder för att öka benägenheten att söka hjälp. Det är få äldre som berättar om våldet de utsätts för. Med betoning på att forskningen inom området är begränsat, gör artikelförfattarna ett försök till att öka medvetenheten gällande den våldsutsattas perspektiv i hopp om att öka rapporteringen av våld bland äldre. Med anledning av att våld mot äldre vanligen sker av en nära anhörig i hemmet, möter de våldsutsatta på flera hinder som gör att de inte kan eller vill rapportera om utsattheten. Det framkommer att äldre personer inte tenderar att söka hjälp eller stöd förens våldet blivit outhärdligt eller livshotande. Anledningarna till detta är flera. Rädslan för konsekvenserna av anmälan, inre- och yttre faktorer, begränsad kunskap om hjälpen man kan få, kultur, generation, bristen på sociala nätverk, familjeförhållanden och religion är sådana faktorer som studien menar är hinder vid hjälpsökandet. Samtidigt som de äldre både mottagit positiv och negativ respons när de har sökt hjälp hos professionella och icke professionella, tar det lång tid innan en anmälan görs, om den ens görs. Våld i en nära relation menar författarna är särskilt svårt att anmäla. I studien presenteras lämpliga åtgärder för att öka äldres benägenhet att rapportera om våldet. Bland annat att fenomenet bör uppmärksammas mer i det äldre målgruppen för att öka medvetenheten och kunskapen, öka kunskap och medvetenhet bland yrkesverksamma, samtidigt som artikelförfattaren ser ett politiskt ansvar i att göra de äldres röst hörd (Fraga Dominguez, Storey & Glorney, 2021).

2.5 Sammanfattning av tidigare forskning

Vi ser att det finns forskningsmaterial inom det aktuella problemområdet. Den tidigare forskningen inkluderar nationell såväl som internationell forskning och syftar på att uppmärksamma våld mot äldre. Merparten av den tidigare forskningen har som syfte att presentera risk- och skyddsfaktorer tillsammans orsaker och åtgärder i relation till fenomenet våld nära relation på samhällsnivå. Dessutom ser vi en tendens i att det publicerade forskningsmaterialet som finns tillgänglig är riktat till hälso- och sjukvårdspersonal för att möjliggöra ett arbete i förebyggande syfte, och inte till yrkesverksamma inom andra instanser. Vi ser att den tidigare publicerade forskningen som finns tillgänglig tenderar att belysa fenomenet våld i nära relationer där den subjektiva förståelsen inte synliggörs.

3. Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel presenteras de tre utgångspunkterna som analysen tar ansats i för att kunna analysera vår empiri gällande hur äldre kvinnor förstår våld i nära relation. Utgångspunkterna är stigma, normaliseringsprocessen och ålderismen.

3.1 Stigma

Erving Goffman presenterar teorin om det fenomen som han benämner som stigma. Stigma handlar om individers avsaknad av socialt erkännande på grund av att de inte kan leva upp till de identitetsvärden och förväntningar som samhället värdesätter (Goffman, 2020:8). I denna teori är strävan efter socialt erkännande en statisk utgångspunkt och handlar om att individer gör sitt yttersta för att antingen leva upp till samhällets identitetsvärden och förväntningar eller dölja sina stigmat (ibid.). Detta innebär att de styrande mekanismerna blir avgörande för analysen av stigma. De styrande mekanismerna omfattar de normativa och institutionella regleringarna av de förväntningar och föreställningar som finns i samhället gällande hur en individ bör vara, uppträda, göra och se ut. Med bakgrund av detta riskerar individen en möjlighet att svartmålas eller eventuellt skam- och skuldbeläggas om ett stigma som strider mot samhällets identitetsvärden upptäcks (Goffman, 2020:15). De stigmatiserade individerna anses därför vara de som avviker från normen för det samhälle som de lever i. Dock grundar sig stigmatiseringen inte i individens egenskaper, utan i relationen mellan å ena sidan olika slags kollektiva mönster som normer och å andra sidan individer. Det handlar om en dynamik som tar avstamp i individens känsla av att vara sedd, viljan att ta kontroll över vad som visas upp och möjligheten att ge intrycket av att vara "normal" i enlighet med kollektivets, samhällets, normer (Goffman, 2020:16).

Det centrala i Goffmans teori handlar vidare om hur individen hanterar en identitet som anses vara stigmatiserad. Identitetsbegreppet består av tre delar: social identitet, personlig identitet och jagidentitet. Den sociala identiteten består av både personliga och strukturella faktorer som exempelvis social status, kompetens och utbildning. Denna identitet kan vidare brytas ned i ytterligare två beståndsdelar, nämligen den virtuella sociala identiteten som grundar sig i förväntningar om hur individen bör vara och den faktiska sociala identiteten som utgörs av individens egenskaper och hur dessa gestaltas i praktiken (Goffman, 2020:10). Den

personliga identiteten utgörs av andra människors definition och förväntningar på individen. Detta eftersom den personliga identiteten är det som utgör individens unikheter. Det handlar om de egenskaper som skiljer individen från en annan genom exempelvis personliga egenskaper, uppträdande och även sociala tillhörigheter (ibid). Avgörande för jagidentiteten är den subjektiva känslan av sin situation och sin karaktär (Goffman, 2020:11).

3.2 Normaliseringsprocessen

Teorin om normaliseringsprocessen etablerades av Eva Lundgren som är professor i sociologi, med särskild inriktning mot mäns våld mot kvinnor. Normaliseringsprocessen beskrivs som en strategi i en förändringsspiral när våldet normaliseras för kvinnan som blir utsatt av våld av en man. Strategier förklarar i denna bemärkelse hur kvinnan kan förhålla sig till våldet och finna sätt att hantera det i sin vardag (Lundgren, 2012:19). I samband med normaliseringsprocessen är det dock viktigt att även nämna fenomenet trauma-bonding som uppstår under processens gång. Trauma-bonding definierar det emotionella band som uppstår när ett offer bildar ett känslomässigt band till förövaren (Dutton & Painter, 1981). Detta grundar sig i två huvudfaktorer som skapas av en maktobalans där förstärkning av både bra och dåligt beteende, eller belöning och straff, förekommer (ibid.). Trauma-bonding är ett band som baseras på terror, dominans och oförutsägbarhet. När ett sådant band skapas upplever offret motstridiga känslor av oro, sorg och kärlek. Ofta har offret inte någon självkänsla, saknar autonomi i förhållandet och ser sig själv på det sättet som förövaren har uttryckt (Dutton & Painter, 1981). Trauma-bonding skapar en stark anknytning till förövaren och leder till att många offer stannar kvar i våldsamma relationer. Detta då de på ett traumatiskt sätt knyter an och gör det svårt att lämna förhållandet, utan tvång och svårigheter. I många fall tenderar offer som har ett traumatiskt band till förövaren att återvända till dem även efter flera år ifrån varandra (ibid.).

Ett utmärkande fenomen i våldets normaliseringsprocess är gränsförskjutningen. Detta handlar om att olika gränser för vad som accepteras och inte accepteras suddas ut. Dessa gränser kan i många fall handla om att våldet som äger rum beskrivs som något annat än våld, en tillfällig handling eller kanske även ett uttryck för kärlek (Lundgren, 2012:29). Det kan även handla om gränsförskjutningen mellan en "vanlig man" och "misshandlare", eller "vanlig hustru" och "misshandlad hustru". Inom normaliseringsprocessen, när gränserna

börjar suddas ut, vill kvinnan ofta hålla kvar vid att hennes man inte är en misshandlare, utan en vanlig och kärleksfull man. I samband med detta ryms inte kategorin “misshandlare” och inte heller kan hon definieras som en “misshandlad hustru”. Denna process är ofta flytande och omärkbar då den sker över tid (ibid.). Tids nog accepterar kvinnan våldet och ser det som en del av vardagen. Hon finner en acceptans och försöker ständigt anpassa sig efter mannens konstanta skiftande krav på henne. Genomgående suddas gränserna, för vad som är okej och inte, ut och över tid försöker kvinnan leva upp till de krav och önskemål som mannen ställer på henne, vilket gör att hon utplånar sig själv. Graden av underordning och sättet som de uttrycks på skiftar över tid och sker sakta, men säkert (Lundgren, 2012:31).

Även isolering är en stor del av gränsförskjutningen. Det är vanligt förekommande att mannen begränsar kvinnans umgänge till sig själv, vilket leder till att han successivt blir hennes referensram (Lundgren, 2012:32). Normaliseringsprocessen tar sig i uttryck genom att kvinnan tillmäter större betydelse till mannens goda sidor, att han ibland kan vara snäll, kärleksfull och omtänksam, än hans våldsamma. Detta då han inte kan anses vara våldsam, han kan vara snäll och ibland är han bara mindre snäll, han är normal och likaså är våldet det. Gränsen mellan vad som är okej och inte uttraderas (Lundgren, 2012:32).

Ytterligare en viktig aspekt är internaliseringen av våldet (Lundgren, 2012:37). Detta är en nedbrytande process som innebär att kvinnan börjar se sig själv med mannens ögon. Kvinnan tar över sin partners verklighetsförståelse och gör våldet till sitt eget ansvar. Hon börjar förstå att mannen är våldsam på grund av henne och vill ändra det som hon ser i hans blick. Hon vill konstant leva upp till hans föränderliga krav på henne och när hon inte kan göra det skuldbelägger hon sig själv (ibid.).

Vid första slaget reagerar kvinnan, men det är sällan hon lämnar. Detta då förhållandet är övervägande bra. Våldet kan förklaras som ett misstag eller ifrågasättas gällande huruvida det faktiskt var våld eller inte. Hon berättar inte för någon (Lundgren, 2012:38). Detta är en del av normaliseringsprocessen som benämns som förskjutning av orsak. Det första slaget avskrivs, det benämns inte som våld utan tillåter ett tolkningsutrymme. Vid nästa skede när mannen tolkar sina handlingar som något han behöver be om förlåtelse för, förstår kvinnan troligtvis att det är våld som han utsätter henne för. Det behöver dock inte alltid vara tydligt då mannen ofta söker förklaringar som rättfärdigar varför han gjorde som han gjorde. Detta inger hopp om att han inte kommer att slå igen då han kunde förklara vad som var

anledningen till hans utåtagerande beteende (ibid.). Våldet blir dock över tid en del av vardagen, gränserna suddas ut och isoleringen blir mer påtaglig. Ofta blir kvinnan kritiserad och likaså hennes vänner. För att bryta våldscirkeln är hon beroende av andra, antingen genom att hon ser sina barn bli utsatta och agerar som en tigmamma, eller att hon upplever en våldssituation tillräckligt dramatiskt för att hon ska se döden i vitögat (Lundgren, 2012:47).

3.3 Ålderism

Ålderism kan beskrivas som ett system av förtryck relaterat till individens ålder. Andersson (2008:5) uppger att ålderism kan vara den mest accepterade fördomen som existerar i dagens samhälle och att det även är den diskrimineringsform som det tas lättast på. Lars Andersson (2008:7) presenterar tre centrala områden inom ålderism. Dessa benämner han som *fördomar*, *diskriminerande praxis* och *vedertagna vanor*. Tillsammans skapar dessa områden fördomar och stereotypiska föreställningar om individer i högre ålder, vilket möjliggör diskriminering (ibid.). *Fördomar* är attityderna, föreställningar och stereotypiska uppfattningar som finns mot äldre och deras åldrande. Begreppet innefattar inte bara den yngre målgruppens fördomsfulla attityder, utan även äldres egna attityder mot sig själv och åldrandet (Andersson, 2008:7). Med *diskriminerande praxis* syftar teorin på att förklara att diskrimineringen mot äldre finns i flertalet olika samhällsområden (ibid.). *Vedertagna vanor* förklarar Andersson (2008:7) som ett vidmakthållande av samtliga stereotyper, attityder och fördomar som finns mot äldre och deras åldrande. Det är däremot inte bara vidmakthållandet av negativt betingade företeelser som är av relevans för de vedertagna vanorna, utan även det faktum att äldres kunskaper och livserfarenheter inte beaktas i lika stor utsträckning som yngres (ibid.).

Ålderismen talar för att det finns en rådande föreställning om att den äldre personen är svag och besvärlig (Andersson, 2008:47-48). Det finns med andra ord en förenklade och fixerad uppfattning kring äldre människor och det allmänna åldrandet. Samhället bidrar - medvetet och omedvetet, till produktionen av de stereotypiska uppfattningarna som både är positiva och negativa (Andersson, 2008:46-47). Det finns inte bara en enda förutfattad mening om äldre. Likt andra homogena grupper i samhället går det att dela upp de stereotypiska uppfattningarna i underkategorier; den snälla och omtänksamma mormorn, den fördomsfulla och intelligenta mannen eller också den ensamma och sköra pensionären (Andersson,

2008:47). Samhällsstrukturer och maktförhållanden bidrar tillsammans till skapandet av kategoriseringar utan hänsyn till den äldres individuella egenskaper, som ibland är felaktiga (ibid.).

Lars Andersson (2008) belyser dessutom en annan viktig aspekt, nämligen aspekten gällande äldres självbild. Det finns flera faktorer som bidrar till att en negativ självbild av ålder och åldrande anammas av den enskilde. I kombination av att något inträffar i den enskildes liv - en händelse eller sjukdom, där den äldre längre inte kan förneka sitt åldrande, och en allmän negativ stereotypiska uppfattning resulterar i en negativ självbild (Andersson, 2008:51-55). Eftersom ålder och ålderdom är förknippade med en rad negativa stereotyper, uppfattar den äldre sig själv också som en negativ avvikelse i samhället och anammar de negativa egenskaperna på sig själv (ibid.). Avvikandet riskerar således, med hänsyn till de personliga attributen, leda till stigmatisering och en negativ självbild (Andersson, 2008:51-55).

Ålderismen förutsätter att det finns skillnader mellan olika åldersgrupper i samhället som bidrar till diskriminering och marginalisering. För att få en fördjupad förståelse för hur fördomar och stereotyper mot äldre produceras myntar Clary Krekula (2021) begreppet *ålderskodning*. Ålderskodning beskrivs i litteraturen som ett verktyg för att förstå hur människor uppfattas men också hur människor beter och ser ut sig med hänsyn till deras ålder (Krekula, 2021:61). Begreppet syftar på att förklara att det finns rådande föreställningar gällande vad som är korrekt och acceptabelt för en viss åldersgrupp, och inte en annan. Föreställningarna är en produkt av sociala konstruktioner och hierarkiska processer med hänsyn till den kronologiska åldern (Krekula, 2021:65). Genom ålderskodning betonar Krekula (2021) att det finns skillnader mellan samhällets åldersgrupper, men att det också finns likheter inom varje grupp. För att inte diskrimineras och marginaliseras handlar enskilda individer i enlighet med den rådande, sociala normen för den aktuella ålderskategorin (ibid.).

Ålderskategoriseringen som sker bygger på ett antagande om olika åldersgruppers olikheter (Krekula, 2021:59). Detta innebär att stereotyper som åsikter om beteenden, egenskaper och attribut tillskrivs olika värden inom grupperna och utifrån den stereotypiska utgångspunkten pekars den utsatta åldersgruppen ut som avvikande i förhållande till andra åldersgrupper. Ålderskategoriseringen skapas vidare genom att individer blir uppmärksammade på sin ålder eller genom att de bedöms i relation till hur de har åldrats. Ålderskategoriseringen sker alltså i

en process där ord skapar förståelsen av ålder, eller skapar olika kategorier inom åldersgrupperna. Ålderism kan därför förstås som en process där åldrar ställs upp i en hierarki gentemot varandra där en åldersgrupp, som till exempel den yngre, framställs som normen i samhället medan en annan framställs som underordnad eller till och med avvikande i situationen (Krekula, 2021:59). Det är med andra ord den överordnade åldersgruppen som bestämmer hur verkligheten ser ut, vad som är rätt och vad som är normalt. Ett avvikande från den konstruerade sanningen kan komma att innebära sanktioner i form av skam, marginalisering och diskriminering (Krekula, 2021:62-63).

4. Metod

Denna studie tar avstamp i den kvalitativa ansatsen då den är baserad på semistrukturerade intervjuer med tidigare våldsutsatta kvinnor över 60 år samt yrkesverksamma. I detta kapitel presenteras en genomgång av studiens metod och en beskrivning av undersökningsprocessen.

4.1 Metodval

Då studiens syfte är att undersöka tidigare våldsutsatta äldre kvinnors förståelse av våld i nära relationer och yrkesverksamma upplevelser av hur dessa kvinnor förstår våldet anser vi att kvalitativ metod är mest lämpad (Bryman, 2018:454). Med utgångspunkt i att undersöka de enskilda individernas förståelser ligger det största fokuset på att ge utrymme för intervjupersonernas subjektiva tyckande och tänkande (ibid.). Detta eftersom den kvalitativa metoden arbetar utifrån syftet att beskriva och förstå omvärlden, genom exempelvis enskilda upplevelser (Ahrne & Svensson, 2015:8-9).

Kvalitativ empiri kan samlas in med hjälp av intervjuer, observationer eller dokument. Den gemensamma nämnaren för dessa insamlingsmetoder är att de resulterar i beskrivande data som ofta innehåller intervjupersonernas känslor, upplevelser eller personliga yttrande (Ahrne & Svensson, 2015:10). Även Bryman beskriver den kvalitativa metoden med betoning på intervjupersonernas egna uppfattningar (Bryman, 2018:488). Detta i kontrast till den kvantitativa forskningsmetoden, som syftar till att producera generaliserbara resultat där data kan kvantifieras i olika kategorier eller siffror och bidra till upptäckter av nya variationer (Bryman 2018:203). En kvantitativ studie hade i detta fall inte varit aktuell då metoden inte ger utrymme för individuella tankar och känslor, vilka är nödvändiga för att kunna uppfylla denna studiens syfte och besvara de aktuella frågeställningarna.

För att få insikt i intervjupersonernas subjektiva förståelser genomfördes semistrukturerade intervjuer. Semistrukturerade intervjuer grundar sig i ett flexibelt förhållningssätt till, på förhand bestämda, övergripande teman (Bryman, 2018:563). Målet med intervjun är att ha en tydlig ram för vilka ämnen som behöver beröras i linje med studiens syfte, samtidigt som den ska ge utrymme för en öppen dialog där samtliga parter tillåts att prata fritt och ställa följdfrågor (ibid.).

4.2 Urval och kontakt med intervjupersoner

För att få ta del av tidigare våldsutsatta kvinnors förståelse för våld i nära relationer är det som mest logiskt att tala med kvinnor som har personliga erfarenheter. Målet var från början att endast intervjua tidigare våldsutsatta kvinnor, men då vi upptäckte svårigheten att nå ut till dem inom ramen för kandidatuppsatsen behövde vi vidga våra vyer. Därav vände vi oss till organisationer där yrkesverksamma kommer i kontakt med de eftersökta kvinnorna. Vi såg nämligen en möjlighet att både få svar från förstahandskällor som kunde beskriva sina egna upplevelser och förståelser för våldet, samtidigt som vi såg en vinst i att tala med sekundärkällor som utgör en väg in för att få kunskap om de äldre kvinnorna som inte är särskilt framträdande.

Inför urvalet av intervjupersoner upprättades särskilda kriterier, vilket gjorde vårt urval kriteriestyrt (Bryman, 2018:495). Detta gjordes med hänvisning till en större garant för att intervjupersonerna skulle vara relevanta för studiens syfte. De kriterier som upprättades för de tidigare våldsutsatta kvinnorna var att de skulle vara över 60 år gamla, levt i en heterosexuell parrelation med en man och varit våldsutsatta inom ramen för fysiskt-, psykiskt-, ekonomiskt-, sexuellt- våld eller försummelse. Anledningen till att vi valde att ha 60 år som ett kriterium istället för 65 år var för att vi kände att vi troligtvis skulle ha lättare för att finna intervjupersoner och då vi inte tyckte att fem år gjorde skillnad för resultatet.

Kriterierna för de yrkesverksamma var att de skulle vara utbildade socionomer eller utbildad omsorgspersonal, arbeta på en organisation som hjälper våldsutsatta kvinnor och ha arbetat med detta i minst tre år. Det var även av vikt att intervjua yrkesverksamma från olika organisationer. Detta då variationen är en viktig aspekt eftersom de olika verksamheterna kan bidra med olika perspektiv (Bryman, 2018:496). Variationen återspeglas i det faktum att de yrkesverksamma arbetar på fem olika organisationer. Då vi har använt oss av ett kriterieurval, istället för exempelvis ett slumpmässigt urval, och intervjuat nio personer är resultaten inte generaliserbara på en större population och speglar inte heller variationen som finns i samhället, vilket är viktigt att ha i åtanke (Bryman, 2018:495). Vid analysen av intervjuerna har vi tagit hänsyn till att studien bygger på kvinnors egna upplevelser, tankar och känslor samt de yrkesverksammas tolkningar och förståelser för de möten som de har varit med om. Vi är även medvetna om att studiens empiriska material är begränsat.

Tillvägagångssättet för att hitta intervjupersonerna började med en sökning på internet efter “organisationer våld i nära relationer”. Utifrån denna sökning var ett av resultaten kvinnofridslinjen, vilket sedan ledde oss in på kvinnojouren och tantjouren. Socialtjänsten var en organisation som vi på förhand redan hade bestämt oss för och mötesplatsen för seniorer kom vi i kontakt med via socialtjänsten i Malmö stad. Kvinnofridslinjen har sitt säte i Uppsala, medan tantjouren har sitt säte i Luleå och Norrköping. På grund av avståndet från Skåne hade vi ingen möjlighet att planera en fysisk intervju. Vi gjorde dock försök att boka in fysiska intervjuer med socialtjänsten i Malmö, likaså med kvinnojouren och mötesplatsen för seniorer. Däremot gav dessa försök oss ingen lycka. Detta kunde bero på personalbrist, tidsbrist eller förhinder som inte lämnade utrymme för fysiska möten. Av den anledningen valde vi att hålla samtliga intervjuer med de yrkesverksamma över zoom. Likaså hölls samtliga intervjuer med de tidigare våldsutsatta kvinnorna över zoom. Detta berodde på avstånd som inte gjorde det möjligt för oss att träffas i ett fysiskt möte.

Ett mejl skickades ut till ovanstående organisationer med en förklaring av studiens syfte och en förfrågan om deltagande i våra intervjuer (se bilaga 1). Totalt intervjuades sex yrkesverksamma. Efter den initiala mejlkontakten bokades zoom-möten in. Den första kontakten med de tidigare våldsutsatta kvinnorna skilde sig från kontakten med de yrkesverksamma. Detta av den anledningen att en sökning på internet inte kunde leda oss till tidigare våldsoffer. Vi använde oss därför av sociala medier. Via instagram skickade vi ett meddelande till kontot @alskadepsykopat (se bilaga 2). Detta är en plattform där individer tillåts att dela med sig av sina erfarenheter av destruktiva förhållanden. I vårt meddelande bad vi kontoägaren att dela vårt önskemål om att få komma i kontakt med intervjupersoner, vilket resulterade i att vi kom i kontakt med en kvinna över 60 år som ville ställa upp på en intervju.

Instagram bidrog ytterligare till två kontakter med tidigare våldsutsatta kvinnor. Den ena kvinnan kom vi i kontakt med via hennes eget instagramkonto där hon öppet delar med sig av sina erfarenheter av våld i nära relationer. Den andra kvinnan kom vi i kontakt med, med hjälp av den så kallade snöbollseffekten. Detta innebär att hon blev rekommenderad att också delta i vår studie efter att en bekant till henne hade gjort det. Våra kontaktuppgifter lämnades ut till denna kvinna som i sin tur tog kontakt med oss. Efter de första kontakterna på sociala medier gick de över till mejlkontakt där kvinnorna fick zoom-länken skickad till sig.

Nedan presenterar vi våra intervjupersoner. Organisationernas namn är sanningsenliga och likaså åldrarna på de tidigare våldsutsatta kvinnorna, men namnen på intervjupersonerna är fiktiva.

Namn	Ålder	Våldsoffer/yrkesverksam
Stella	61	Våldsoffer
Lina	61	Våldsoffer
Eva	78	Våldsoffer
Josefine		Kvinnofridslinjen
Mariam		Kvinnojouren
Amanda		Socialtjänsten
Greta		Tantjouren
Bella		Mötesplatsen för seniorer
Hanna		Mötesplats för seniorer

4.3 Genomförande av intervjuer

Inför denna studie upprättades två olika intervjuguider (se bilaga 3-4). Detta då vi intervjuade både förstahandskällor och sekundärkällor, vilket bidrog till att frågorna behövde anpassas beroende på vem vi intervjuade. Intervjuguiderna bidrog till en dynamik i mötet och möjliggjorde ändringar under intervjuernas gång. Detta kunde innebära att vi ändrade ordningen på våra frågor beroende på vad intervjupersonen berättade eller uteblev att ställa vissa frågor då intervjupersonen täckte ett flertal frågor i sitt svar på en annan fråga.

Totalt utfördes åtta intervjuer, sju enskilda intervjuer och en gruppintervju. Från början hade vi inte planerat att göra en gruppintervju, men gruppintervjun tillät intervjupersonerna att diskutera sina svar och reflektera mer över frågorna. Intervjuguiderna, som förbereddes inför intervjuerna, var inte utformade efter ett grupperspektiv, utan ett enskilt. Av den anledningen saknades ett övergripande fokus som hade varit nödvändigt för att göra gruppintervjun till en forskningsgruppsintervju (Bryman, 2018:604). Däremot behövde vi inte göra om

intervjuguiden, utan kunde anpassa den genom att byta ut “du” till “ni”. En djupare analys av gruppåverkan har inte gjorts då vi inte ser hur det skulle ha påverkat studiens resultat.

Inom den kvalitativa forskningen talas det om datamättnad. Denna mättnad syftar till att intervjua tillräckligt många personer för att sedan kunna urskilja ett mönster för ett generaliserbart och tillfredsställande resultat (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015:42). Generellt sett anses det krävas mellan tio och femton intervjupersoner för att kunna presentera en representativ empiri i en kvalitativ forskningsstudie (ibid.). I denna studie har vi intervjuat nio personer, varav tre är förstahandskällor och sex sekundärkällor. Inom ramen för vad som anses vara möjligt för denna kandidatuppsats anser vi att vi har uppnått en datamättnad för ett trovärdigt resultat där vi kan presentera olika förståelser. Intervjuerna resulterade i cirka tio timmars inspelat material, vilket sedan transkriberades.

Efter den första intervjun med en tidigare våldsutsatt kvinna reviderade vi intervjuguiden. Detta då vi märkte att intervjupersonen hade svårt att förstå vad vi önskade att få svar på. Det gällde frågan om hur kvinnan upplever sin förmåga att påverka sitt eget liv. Under den första intervjun ställde vi frågan precis som vi hade skrivit den och möttes av en följdfråga där vi behövde förklara mer specifikt vad vi menade. Detta bidrog till att vi utökade huvudfrågan med två underfrågor för att underlätta kommande intervjuer.

Då intervjuerna hölls över zoom lade vi ner mycket tid på att förbereda oss inför intervjuerna. De första mejlen som skickades ut till intervjupersonerna var kortfattade och en mer djupgående beskrivning gavs först vid respektive intervjutillfälle. Det var även i samband med intervjutillfällena som intervjupersonerna fick ge sitt samtycke (se bilaga 5) till att vara en del av vår studie. För att skapa en trygghet i samtalet inledde vi intervjuerna med att ställa frågan om allt kändes tydligt och bekvämt. Under intervjuernas gång frågade vi även om intervjupersonerna kände sig manade att fortsätta och i slutet av intervjuerna frågade vi om de hade några frågor till oss eller önskade att belysa en aspekt som vi eventuellt hade missat. Då intervjuerna var semistrukturerade tilläts vi en flexibilitet som gav oss möjligheten att ställa följdfrågor eller frågor som inte stod med i intervjuguiden beroende på vad intervjupersonen berättade. Samtliga intervjuer avslutades med ett löfte som att intervjupersonerna skulle få ta del av denna kandidatuppsats.

Men anledning av att samtliga av studiens intervjuer genomfördes via zoom är det relevant belysa intervjuformens för- och nackdelar. Alan Bryman (2018:593) redogör för relevanta aspekter gällande intervjuer som inte sker på fysisk plats som är möjliga att applicera vid valet av studiens tillvägagångssätt. Med hänsyn till studiens snäva målgrupp är vi medvetna om att alla inte har tillgång till webbkamera och att dessa personer går förlorade (Bryman, 2018:583). Det är däremot av relevans att belysa det faktum att deltagandet i studien har varit stort och att valet av intervjuernas genomförande inte har begränsat insamlingen av det empiriska materialet. Tvärtom har intervjuerna över zoom varit till studiens fördel. Med anledning av den snäva målgruppen har digitala intervjuer bidragit till att enklare nå ut till individer och verksamheter som befinner sig i andra delar av landet. Vid interaktionen mellan intervjuare och intervjuperson är både kroppsspråket och ögonkontakten viktig för att förhindra missförstånd, men också för att kunna tolka den aktuella situationen (ibid.). Intervjuerna skedde över zoom, vilket gav båda parterna möjlighet att se varandra. Det ska dock betonas att vi är medvetna om att kroppsspråket och ögonkontakten som sker digitalt inte är densamma som i verkligheten. Det är heller inte ovanligt att teknologi bidrar till störningar i form av dålig internetanslutning och försämrat ljudupptag (Bryman, 2018:593). Samtliga intervjuer genomfördes utan störningar och har av den anledning inte bidragit till försämrad kvalitet av det empiriska materialet.

Ytterligare en aspekt som vi anser vara relevant att belysa är vår reflektion om intervjuareffekten, särskilt i mötet med de tidigare våldsutsatta kvinnorna. Martyn Denscombe (2018:277) förklarar intervjuareffekten genom att människor tenderar att svara olika beroende på hur de uppfattar personen som ställer frågorna. Det är i synnerhet intervjuarens kön, ålder och etniska ursprung som har en inverkan på hur mycket information som människor är villiga att dela med sig av. Med hänsyn till de intervjuer som genomfördes med tidigare våldsutsatta kvinnor tror vi att det var till vår fördel att vi själva är kvinnor. Detta då samtliga har varit våldsutsatta av män. Vi upplevde det som att kvinnorna var benägna att öppna upp sig för oss och vi var noggranna med att besvara deras känslor och gå in i en verklig dialog, därav den semistrukturerade intervjumetoden. Vi uppfattade aldrig att vår ålder eller etniska ursprung var en avgörande faktor för kvinnorna. Vi har därför inte reflekterat över detta kriterium då vi anser att det är irrelevant för studien.

I mötet med de yrkesverksamma upplevde vi inte att kön eller ålder hade någon avgörande påverkan. Vi upplevde att de var villiga att dela med sig av sina arbetslivserfarenheter med

bakgrund av att vi är socionomstudenter. Samtliga intervjupersoner var positivt överraskade över vårt val av ämne och möjligtvis var det en bidragande faktor till att samtliga ville bidra med information.

4.4 Bearbetning och analys

Bearbetningen av vårt insamlade material började i anslutning till att varje enskild intervju avslutades. Detta innebär att samtliga intervjuer transkriberades kort efter att de avslutades. Då transkriberingarna skedde tätt inpå varje intervju upplevde vi inte någon stress kring att färdigställa dem eftersom de systematiskt blev klara i takt med att intervjuerna genomfördes. Detta bidrog till att vi kunde fokusera på arbetets övriga moment, utan att känna att transkriberingen belastade oss.

Efter att samtliga intervjuer var transkriberade påbörjade vi vår kodning av det empiriska materialet. Jens Rennstam och David Wästerfors (2015:75) talar om initial och fokuserad kodning. Precis som namnet avslöjar är den initiala kodningen den första som görs. Den initiala kodningen har som utgångspunkt att vara så öppen som möjligt för att sedan övergå till en mer fokuserad kodning där framträdande mönster eftersöks (ibid.). Även Bryman (2018:700) talar om kodning. I samband med kodningen presenterar författaren olika överväganden som bör tas i beaktning. Dessa innebär bland annat att det insamlade materialet ska läsas igenom ett flertal gånger med olika motiv vid varje lästillfälle. Initialt talar Bryman (2018:700) om att läsa materialet, utan att göra några anteckningar, för att skapa en generell uppfattning. Därefter ska samma material läsas igenom igen där det den här gången ska föras anteckningar. Dessa anteckningar ska i sin tur granskas och bidra till olika koder. Koderna behöver sedermera granskas kritiskt och sorteras för att bidra till en fokuserad förståelse för det insamlade materialet (ibid.).

Både den initiala och fokuserade kodningen gjorde vi tillsammans. Vi började med att läsa igenom samtliga transkriberingar, utan att föra anteckningar, för att sedan läsa det ett flertal gånger till och samtidigt föra anteckningar. Vid bearbetningen av materialet var ett flertal koder framträdande som bidrog till de olika mönster som eftersöktes. Koderna som slutligen användes var *rädsla*, *skuld och skam*, *normalisering*, *en del av vardagen och ålder*. Då samtliga koder gick att härleda till en teoretisk utgångspunkt valde vi sedan att skära ned på

koderna och benämna dem som *rädslan för att sanningen ska komma fram, när våldet blir till vardag* och *känslan av att vara för gammal*. Dessa teman relaterade vi till de teoretiska utgångspunkterna. I analysen användes samtliga koder och dessa koder utgör även de tre teman som analysen bygger på.

4.5 Metodens tillförlitlighet

Inom den kvantitativa forskningsmetoden är begreppen validitet och reliabilitet välkända (Bryman, 2018:207-210). I den kvalitativa forskningsmetoden behöver däremot begreppen anpassas och omformuleras. Med hänsyn till studiens forskningsmetod är begreppet tillförlitlighet därför av betydelse att beakta (Bryman, 2018:467-470). Begreppet tillförlitlighet består av fyra delkriterier, nämligen; *trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet* och *konfirmation* (ibid.).

Trovärdigheten grundar sig i att den ska stämma överens med den allmänna uppfattningen om vad som har undersökts. Det är viktigt att återge intervjupersonernas berättelser korrekt, utan fria tolkningar från forskarna (Bryman, 2018:467). Under intervjuerna har vi därför bett intervjupersonerna att förklara eventuella otydligheter och vi har även frågat dem om vi har uppfattat dem korrekt genom att sammanfatta deras svar på de olika frågorna. Detta för att inte tolka deras svar i efterhand och presentera felaktiga uttalanden. Vi har även informerat samtliga intervjupersoner att de kommer få ta del av studien när den är färdigställd för att de ska känna sig trygga med hur deras utsagor har redovisats.

Till skillnad från den kvantitativa ansatsen handlar *överförbarhet* i en kvalitativ studie inte om att studien ska kunna gå att replikera då det behöver finnas en medvetenhet om att undersökningen och dess syfte är kontextbundet. Av den anledningen är det viktigt att utförligt redogöra för studiens tillvägagångssätt (Bryman, 2018:468).

Pålitlighet kan liksom *överförbarhet* också ses som ett sätt att säkerställa att forskningsprocessen har gått till på ett tillförlitligt och korrekt sätt. Det insamlade materialet behöver därför finnas tillgängligt för redogörelse om behovet skulle uppstå för att kunna styrka studiens pålitlighet (Bryman, 2018:468-469). Kravet om pålitlighet uppfylls genom att

samtliga inspelningar, transkriberingar och intervjuguider sparas fram till att studien har blivit godkänd av examinatorn på Lunds universitet.

Konfirmerbarhet syftar till forskarens objektivitet. Vikten av transparens betonas i detta kriterium. Detta då det är viktigt att inte låta subjektiva förståelser, personliga värderingar och attityder påverka studiens utförande eller resultat (Bryman, 2018:470). Innan vi påbörjade denna studie hade vi en uppfattning om att våld i nära relationer bland äldre inte belystes särskilt mycket, varken inom forskning, litteratur, sociala medier eller nyheter. Vi hade en känsla av att det finns ett stort mörkertal vad gäller våld i nära relationer bland äldre och valde därför att försöka belysa upplevelser från dem som har varit med om våldet och dem som har arbetat med våldsutsatta.

4.6 Forskningsetik och etiska överväganden

Vetenskapsrådet har presenterat fyra etiska överväganden som är viktiga att ta hänsyn till vid utförandet av en kvalitativ forskningsstudie. De delas in i fyra olika krav; *informations-*, *samtyckes-*, *konfidentialitets-* och *nyttjandekravet* (Eldén, 2020:31).

Informationskravet innebär att forskaren har en skyldighet att informera intervjupersonen om syftet med deras deltagande i studien och vad studien handlar om (se bilaga 5) . Det är vidare viktigt att upplysa intervjupersonen om rätten till frivilligt deltagande och informera denne om att denne kan avsluta sin medverkan oavsett tidpunkt. Informationen ska vara omfattande i den mån som kan tänkas påverka deltagarens villighet att delta i studien (Eldén, 2020:30).

Samtyckeskravet går att relatera till *informationskravet* då det syftar till att intervjupersonen själv bestämmer över sin medverkan (ibid.). Av den anledningen upprättade vi en samtyckesblankett som intervjupersonerna muntligt fick godkänna innan intervjuerna tog sin början. Det muntliga samtycket spelades in, men dessförinnan hade intervjupersonerna redan fått ta del av informationen om samtycke, vilket även klargjorde önskemål om att spela in intervjun med hänvisning till muntligt samtycke och framtida transkribering. Samtyckesblanketten utformades med hjälp av Brymans (2018:179) samtyckesformulär. Den innehåller information om studien och dess syfte, frivillighetsgrunderna, att samtliga intervjupersoner anonymiseras, att intervjuerna spelas in samt att allt material förstörs efter

att kandidatuppsatsen är godkänd. Intervjupersonerna fick dessutom möjligheten att ställa frågor till oss både innan och efter intervjun, men även under intervjuens förlopp.

Konfidentialitetskravet handlar om anonymitet och att personliga uppgifter som framkommer under intervjuerna hanteras konfidentiellt (Eldén, 2020:30). I praktiken innebär det att samtliga uppgifter, som har uppkommit under intervjuerna, som är av personlig karaktär har förvrängts. Detta betyder att samtliga intervjupersoner har anonymiserats och eventuella uppgifter som kan relateras till dem som privatpersoner har utelämnats. Samtliga inspelningar och transkriberingar har förvarats på våra datorers hårddiskar och inte online. Den enda kontakten som har skett online är de mejl och meddelanden som har utväxlats via Gmail och Instagram.

Nyttjandekravet syftar till att uppgifterna som framkommer under studien endast får användas för forskningsändamålet och inte brukas på annat sätt (Eldén, 2020:31). Detta krav uppfylls genom att ingen utomstående får ta del av det insamlade materialet och att samtliga inspelningar och transkriberingar förstörs efter ett godkännande av kandidatuppsatsen.

5. Analys och resultat

I detta avsnitt redogörs och analyseras det empiriska materialet med grund i utgångspunkterna om stigma, normaliseringsprocessen och ålderismen. Analys och resultat är uppdelat i tre teman som återspeglar den röda tråden som vi har sett i samtliga intervjuer. Dessa tre teman har vi valt att namnge som rädslan för att sanningen ska komma fram, när våldet blir till vardag och känslan av att vara för gammal. Dessa teman har vi sedan relaterat till de teoretiska utgångspunkterna, det vill säga stigma, normaliseringsprocess och ålderism.

5.1 Stigma - Rädslan för att sanningen ska komma fram

Det första temat som vi har valt att belysa utifrån empirin är rädslan för att sanningen ska komma fram, som vi har relaterat till teorin om stigma. Samtliga intervjupersoner talade om den stigmatiseringen som de upplevde av att ha befunnit sig i en normbrytande, våldsam, relation och om rädslan för att dela med sig av sina upplevelser till andra. En rädsla som grundade sig i skuld och skam. Kvinnorna berättar om sin rädsla för att bli stigmatiserade, samtidigt som yrkesverksamma bekräftar rädslan att ses som avvikande.

[...] På den tiden var det normalt att slåss eller att sätta kvinnan på plats. Under perioden som jag var utsatt pratade man inte om sånt här. Det fanns inte där. Man hade inte kunskapen. Man var inte öppen. (Lina)

[...] Vi uppfostrades med tanken om att flickor och kvinnor skulle vara tysta och lyda.
[...] Vi var kvinnor som skulle leva för våra barn och vår familj. (Eva)

[...] Sedan barnsben är de matade av sina egna föräldrar, att man ska hålla ihop kärnfamiljen. Att det är så det ska vara. (Amanda)

Goffman (2020:8) belyser förväntningar och identitetsvärden som finns i ett samhälle, något som kvinnorna i de ovanstående citaten har försökt leva upp till. I flertalet av intervjuerna har det framkommit att de äldre kvinnorna kände en förväntan från samhället om att vara underordnad mannen, att lyda honom och att se till att hålla ihop familjen för barnens skull. Våldet var inte i enlighet med normen och att tala om det riskerade att leda till marginalisering. Rädslan för att uppfattas som avvikande i relation till normen bekräftas i samtliga intervjuer. Eva uttryckte sig på följande sätt;

Man visste hur någon hade det hemma med sin man, man fick höra om det av andra människor och man hade sina misstankar om någon levde i en våldsam relation eller hade en kontrollerande man. Men vi pratade aldrig om det [...] det var tabu. (Eva)

Med anledning av att våldsutsatthet bland kvinnorna i den ålderskategorin inte föll under normföreställningar anades en potentiell risk för stigmatisering och marginalisering, som Goffman (2020:15) talar om, om informationen blev allmänt känd i umgängeskretsen. Av den anledningen valde kvinnorna att inte prata om det med någon. Skammen över att erkänna våldet för sina barn och rädslan att omgivningen skulle få ta del av personliga angelägenheter resulterade i att våldsutsattheten inte erkändes för omgivningen. Att ett erkännande skulle kunna komma att bidra till att omgivningen skulle få en annan bild av kvinnan än den som presenterades var inte värt att riskera. Istället valde hon att vara tyst, att göra allt i sin makt för att upprätthålla en bild som stämmer överens med omgivningens förväntningar. Goffman (2020:16) talar om individens vilja att kunna kontrollera det som visas upp och strävan efter att falla innanför ramarna om vad som är normalt. Samtliga intervjupersoner berättade om sin medvetenhet gällande stigmatiseringen, som skulle kunna bli en konsekvens om våldet blev synligt för allmänheten. De belyste även stigmatiseringen vid ett eventuellt uppbrott.

Vad skulle alla säga om vi skilde oss, det hade varit pinsamt för honom. [...] Jag hade lovat inför Gud att alltid stå vid hans sida. [...] Vad skulle alla säga om jag lämnade min man? Det skulle han aldrig tillåta och folk hade pratat bakom ryggen på oss om jag var den som lämnade. (Eva)

Jag skulle egentligen aldrig gått in i relationen, jag skulle ha lämnat redan vid första slaget, men jag kunde inte. Vi hade precis flyttat ihop och det var en oerhörd skam och skuld. (Stella)

Många klienter har även berättat att de har försökt berätta för sina föräldrar att de vill skilja sig från sina män, men sen fått höra att man får bita ihop och stå ut. Man skiljer inte sig. (Amanda)

De ovanstående citaten visar både rädslan för att avvika från normen för det kollektiva, men även för de individer som finns i den närmsta kretsen (Goffman, 2020:16). Under intervjuerna framkom det vidare en reflektion från samtliga om att hantera en identitet som anses vara stigmatiserad. Både den sociala och personliga identiteten var framträdande. Det går att se i de tidigare nämnda citaten som behandlar de förväntningar som andra har haft på kvinnorna. Exempelvis att det har förväntats av dem att de ska hålla ihop familjen, att de ska

vara underordnade mannen och att de inte ska agera på ett sätt som avviker från normen. Med andra ord förväntades det av kvinnorna att de skulle upprätthålla bilden av en lycklig kärnfamilj och inte tala om det som skedde bakom stängda dörrar. Dessutom har flertalet berättat om vikten av att inte ge sken av att vara våldsutsatt för sina kollegor, vänner eller grannar. Stella berättar;

Jag är chef och har en chefsbefattning. Detta var en otrolig skam och skuld. [...] Skam och skulden grundar sig i vad folk ska tänka och tro om mig, på jobbet och i vårt område där vi bodde. (Stella)

Även Mariam berättar om upplevelser som hon har fått berättat för sig. Under intervjun berättade hon följande;

Mycket handlar också om skammen och skulden. Flertalet kvinnor uttrycker "Vad ska grannarna säga?" "Vad ska barnbarnen säga?". (Mariam)

Slutligen berättar även Lina om den skammen och irritationen som hon upplevde när hon väl tog sig modet att berätta för sina vänner;

När jag väl talade om för mina vänner vad jag varit med om i min relation och de frågade mig "Men hur kunde du det?" "Hur har du hamnat där?" Då kände jag mig först skamfylld, men sen blev jag förbannad. (Lina)

Samtliga citat belyser teorins tre centrala delar som tillsammans utgör grunden för teorin; hur sociala förväntningar i kombination med ett försök till att gestalta dem i praktiken för att uppnå social acceptans (Goffman, 2020:10). Stella berättade både om hur de strukturella faktorerna, men även den personliga identiteten utmanades vid ett eventuellt erkännande av våldet. I sin befattning som kompetent chef med högre utbildning fruktade hon kollegors uppfattning av henne på arbetsplatsen, samtidigt som det fanns en rädsla för att utmana grannarnas uppfattning av henne som person. Att detta skulle vara en känsla hos ett flertal kvinnor bekräftades även av Mariam. Lina belyser slutligen jagidentiteten som i teorin behandlar den subjektiva känslan av sin situation och karaktär. När Lina valde att berätta om sina upplevelser för sina vänner möttes hon av ett ifrågasättande relaterade till vännernas förutfattade meningar om att någon som hon inte kunde bli utsatt för våld i nära relationer. Lina reagerade i affekt och kände sig till en början skamfylld med anledning av att hennes vänner hade presenterat ett "vi- och de" tankesätt. Ett tankesätt där Lina inte föll inom

ramarna för deras uppfattning om vem en våldsutsatt kvinna är, ser ut och betar sig. Som ett resultat av ifrågasättandet väcktes en subjektiv känsla av irritation med hänsyn till situationen och dess karaktär.

Har jag varit gift med honom såhär länge kan jag inte få slut på det nu. Och vad ska folk säga. Vad är jag för slags kvinna, jag kan ju inte överge honom [...] Det var skamfyllt just för att jag hade den här åldern och positionen. Jag tänkte att det här inte var klokt. (Stella)

Stella berättar hur åldern och positionen har haft betydelse för rädslan av att inte tillhöra den sociala normen. På samma sätt som Goffman (2020:8) beskriver strävar kvinnorna efter ett socialt erkännande i relation till samhällets förväntningar. Detta fenomen beskrivs av samtliga intervjupersoner. Med bakgrund av förväntningarna gällande hur en äldre kvinna bör vara, uppträda och göra följer en känsla av skam vid ett eventuellt avvikande.

Resultatet av hur stigma kan förklara förståelsen för våldet kan sammanfattas genom ett konstaterande om att kvinnorna var medvetna om våldet som de utsattes för. Medvetenheten grundade sig i det faktum att de förstod att våldet felaktigt på grund av att de kände en rädsla för att sanningen skulle komma fram och inte ville tala öppet om det. Detta indikerar att kvinnorna förstod att de befann sig i ett förhållande som var normbrytande, vilket kunde leda till stigmatisering. Att kvinnorna kände skam och skuld är ytterligare en faktor som visar på förståelse. Detta innebär däremot inte att kvinnorna nödvändigtvis förstod våldet i dess helhet eller utsträckning, men att de förstod tillräckligt mycket för att de inte ville att deras sanning skulle komma fram. De ville upprätthålla den bild som de visade upp i samhället och ville inte visa sig vara avvikande. Möjligtvis går det att reflektera över möjligheten att kvinnorna inte heller ville tala högt om våldet av den anledningen att de inte ville svika sig själva. Som en del av samhället har de med stor sannolikhet själva föreställningar om hur de vill vara och uppträda. Troligtvis har de en bild av sig själva och genom att tala om våldet, som anses vara stigmatiserat, kunde de ha bidragit till att deras egna självbild raserades. Möjligtvis fanns det en rädsla för vad samhället skulle säga, men kanske även en rädsla för vad de själva skulle tycka och säga om sig själva.

5.2 Normaliseringsprocessen - När våldet blir till vardag

Det andra temat som vi har valt att belysa utifrån empirin är när våldet blir till vardag, relaterat till normaliseringsprocessen. I samtliga intervjuer påtalades normaliseringsprocessen som en stor del av vägen till förståelsen för våldet. Både kvinnorna och de yrkesverksamma klagade på att normaliseringsprocessen var en stor del av våldsresan och att det på grund av den tog längre tid för dem att förstå våldet och därmed lämna relationen. Kvinnorna berättade hur våldet normaliserades och hur det påverkade dem.

Först ursäktade jag mycket av det han gjorde. Jag tänkte att han säkert var stressad och att allt skulle ordna sig sedan efter reoveringen och allt. Sedan blir man ju hjärntvättad och kunde tycka att jag själv var lite dum ibland, jag tyckte väl att jag kunde ha uttryckt mig bättre i vissa situationer och så började jag anpassa mig själv och ändra mig själv. Jag undvek att säga och göra vissa saker för att det inte skulle uppstå något. Det var ju ett himla jobb att parera detta. Det spelade ingen roll hur man gjorde, för det finns alltid fel att hitta ändå. Man förstår inte själv vad problemet är så man flyttar på sina egna gränser för vad som är okej och inte okej. (Lina)

Det var första gången han slog mig och då tänkte jag "vad gör jag nu, jag har precis flyttat in" så jag gjorde så att jag förträngde det och låtsades som att det aldrig hade hänt. Det var första vändan. [...] Detta var första gången och naturligtvis sa jag ingenting till något. [...] Han försökte intala mig att jag behövde förstå att han blev väldigt upprörd när jag hade gjort på det här sättet. Vi hade precis flyttat ihop och han fick mig att känna skuld. [...] Jag skulle tänkt på det på ett annat sätt, då hade han inte blivit så arg. Jag sa också till honom att han slog mig och då sa han att han bara flyttade på mig lite grann. Han vände allt och lade skulden på mig. Jag kände att jag skulle ha tänkt till lite för då hade det aldrig hänt. (Stella)

De ovanstående citaten belyser hur kvinnorna över tid sköt på sina gränser i relationen. Kvinnorna anpassade sig efter mannen och den hierarki som han upprättade i förhållandet. Både Lina och Stella beskriver hur de suddade ut sina gränser för våldet och såg det som något annat. De lade skulden för mannens våld på sig själva och ursäktade hans beteende. Detta går även att relatera till det som inom normaliseringsprocessen benämns som förskjutning av orsak. Det första slaget avskrivs oftast, det benämns inte som våld utan tillåter ett tolkningsutrymme och en förklaring till varför det blev som det blev. Även om kvinnan förstår att det troligtvis är våld som hon blir utsatt för söker mannen ofta förklaringar till varför han gjorde som han gjorde och rättfärdigar sitt beteende (Lundgren, 2012:38). Inom normaliseringsprocessen är gränsförskjutningen ett faktum, kvinnan vill ofta hålla kvar vid att mannen inte är en misshandlare och därmed är hon inte heller en misshandlad kvinna (Lundgren, 2012:29). I citaten ovan beskriver kvinnorna hur de skulle ha tänkt efter eller

uttryckt sig på ett annat sätt för att undvika våldet. Detta går att relatera till att de försökte anpassa sig efter mannens krav på dem (Lundgren, 2012:31). Även de yrkesverksamma berättade om klientmöten där kvinnor sköt på sina gränser och där mannens våld normaliserades och inte rymdes inom kategorin "misshandlare".

Kvinnan undrade vad hon hade gjort och skuldbelade sig själv, att hon kanske också överdriver, att det inte är så farligt och så ville man ofta sjukförklara männen. Att de måste ha en diagnos eller alkoholproblem för det beteendet för det kan ingen man ha, särskilt inte en "normal" man. (Josefine)

"Han är ju som han är". "Han har alltid varit sån, han menar inget illa." "Jaja, men det är lugnast så för då får han som han vill." Ja, alla bortförklaringar som kvinnorna kom med. (Mariam)

Utsagorna belyser internaliseringen av våldet där kvinnorna började se sig med mannens ögon (Lundgren, 2012:37). De ursäktade hans beteende genom att bortförklara hans våldsamma sida och såg honom endast som mindre snäll (Lundgren, 2012:32). De tog även över mannens verklighetsförståelse och började förstå att mannen var våldsam på grund av henne. Våldet blir så småningom en del av vardagen, gränserna suddas ut och isoleringen blir mer påtaglig. Ofta blir kvinnan kritiserad och likaså hennes vänner (Lundgren, 2012:39).

Han kontrollerade allt jag gjorde. Ibland var jag rädd att gå utanför dörren och hälsa på en manlig granne, för då ställde han till med kaos genom att skrika och gapa. [...] Han hade koll på hur lång tid det tog för mig att cykla hem från jobbet, var jag fem minuter sen blev han förbannad och misstänkte direkt att jag hade träffat någon annan. (Eva)

När jag levde i våld i nära relation förlorar man ju jättemycket vänner eftersom man blir isolerad och ja inlåst eller vad jag ska kalla det för. Då tappade jag massa relationer, massa vänner och även släkt och familj. (Lina)

Han kontrollerade mig och det var fruktansvärt. Han stängde ner min dator 16.30 och då fick jag inte jobba mer. Han kom hem under dagen flera gånger och kontrollerade vad jag gjorde om jag var kvar och han bestämde ifall jag fick jobba i lugn och ro eller inte. Han förstörde så att jag inte kunde jobba. Det var verkligen jätte, jättejobbigt. Jag var väldigt isolerad. (Stella)

Citaten ovan belyser hur kvinnorna på olika sätt upplevde kontroll och isolering. Genom att mannen nekar kvinnan socialt umgänge eller kontrollerar hennes umgänge blir hon både fysiskt och psykiskt isolerad (Lundgren, 2012:32). Detta leder då till att mannen blir kvinnans

referensram. På grund av isoleringen blir strategier för att hantera mannen och vardagen därför väsentliga (Lundgren, 2012:19). Stella beskriver sin strategi på följande sätt;

För att klara mig i den här relationen delade jag upp honom i två delar, i olika personligheter. [...] Den ena personligheten, den normala, han som jag blev kär i var nummer 1. Sen kommer den elaka, det var nummer 2. Det fanns aldrig någon nyansering i detta. [...] Jag blev också olika personer beroende på om jag pratade med nummer 1 eller 2. (Stella)

Utmärkande för detta citat är att Stella porträtterar normaliseringsprocessen på så sätt att hon förklarade hur hon gjorde för att överleva vardagen, samtidigt som hon påvisade att hon tillmätte större betydelse för mannens goda sidor, än hans elaka (Lundgren, 2012:32). Stella belyste även aspekten av att förändra sig själv och anpassa sig efter mannen. Beroende på vilken sida av sig själv som han uppvisade anpassade hon sig för att vara honom till lags. Även de yrkesverksamma porträtterade en bild om olika strategier och sätt som kvinnorna anpassade sig på för att klara av vardagen. Amanda förklarade det på följande sätt;

När jag har pratat med dem har de berättat om sina strategier för att göra lite motstånd hela tiden för att överleva. Det kan exempelvis vara att hålla i extra salt i maten. De finner sina överlevnadssätt i vardagen för att det ska bli lite lättare att hantera mannens humör. (Amanda)

Att kvinnorna kände en stark vilja att anpassa sig och vara mannen till lags kan även förklaras av fenomenet trauma-bonding som är en stor del av normaliseringsprocessen. I nedanstående citat förklarar kvinnorna hur trauma-bondingen blev påtaglig i deras relationer.

Jag hade ingen egen identitet, vi satt ihop som i en navelsträng. Jag hade svårt att klara mig utan honom för jag visste inte hur man gjorde saker. Han gjorde allt åt mig mer eller mindre. [...] Jag var verkligen beroende av manipulationen. Jag klarade inte mig själv. Han kunde säga att jag inte skulle klara mig och jag kände mig halv utan honom. Jag kände en trygghet. (Stella)

Min självkänsla var inte på topp under den tiden och det var definitivt relationen som påverkade min självkänsla. I den situationen trodde jag verkligheten inte att det fanns möjlighet för mig att komma i första hand. Att jag skulle reflektera över mig själv, mitt eget liv och vilken kontroll jag har över mitt liv, fanns inte på världskartan. För mig fanns det bara en väg ut ur det hela. [...] Att ta död på sig själv helt enkelt. (Lina)

Även Josefine som är yrkesverksam satte ord på trauma-bondingen;

Å ena sidan har man den logiska sidan där man förstår att den här relationen inte är bra för en, men å andra sidan så älskar man den här mannen, man har det bandet tillsammans, man har svårt att lämna. (Josefine)

När ett traumatiskt band uppstår mellan ett offer (kvinnan) och en förövare (mannen) upplever offret ofta motstridiga känslor av kärlek, oro och sorg (Dutton & Painter, 1981). Bandet bygger på både belöning och straff, vilket innebär att kvinnan både kan sympatisera med mannen och samtidigt vilja lämna honom (ibid.). Detta traumatiska anknytningssätt gör det dock svårt att lämna förhållandet, utan tvång och svårigheter. Ofta har kvinnan ingen självkänsla och saknar autonomi, vilket kan vara en faktor till att de inte vågar lämna relationen då de är rädda för hur de ska klara sig själva. För att bryta våldscirkeln är kvinnan ofta beroende av andra, antingen genom att hon ser sina barn bli utsatta och agerar som en tigmamma, eller att hon upplever en våldssituation tillräckligt dramatiskt för att hon ska se döden i vitögat (Lundgren, 2012:47). Lina beskrev att hon kände att döden var hennes enda utväg. Detta var hon inte ensam om, men hon beskrev även att hennes barn var hennes räddning, vilket även andra intervjupersoner påtalade.

Hade jag inte haft barn så kan jag inte säga till hundra procent att jag faktiskt hade tagit mig ut ur relationen. Jag tänkte, jag kan inte ge upp. Tanken av att lämna barnen gav mig drivkraften. (Lina)

Min son var anledningen till att jag bestämde mig och gjorde som jag gjorde. Det var när han ringde till mig [...] då sa han hejdå till mig. Han orkade inte vara orolig mer och vänta in det samtalet så han sa att han skulle börja sörja mig redan nu. Då bestämde jag mig. (Stella)

Många kvinnor som kommer till oss kommer oftast för barnens skull och inte sin egen. De tänker att de måste skydda barnen för annars kommer barnen bli utsatta eller ärva beteendet från antingen de själva som blir utsatta eller från mannen som är våldsam. De kommer inte för sin egen skull, utan för barnen. (Amanda)

För Eva var däremot barnen inte hennes räddning, inte heller upplevde hon en våldssituation som var tillräckligt allvarlig för att hon skulle se döden i vitögat. Evas räddning var en annan kvinna.

Han gick och förälskade sig i en annan dam, och jag ska bara tala om för er hur glad jag blev när jag fick reda på att han hade hittat en annan kärlek. Jag var fri. (Eva)

Även om kvinnor lyckas lämna den våldsamma relationen tenderar många som har ett traumatiskt band till förövaren att återvända till dem, även efter flera år ifrån varandra (Dutton & Painter, 1981). De yrkesverksamma beskrev flera tillfällen där klienter lyckades lämna sin misshandlare, men sedan återvände. De beskrev även situationer där kvinnorna aktivt valde att stanna kvar i relationerna då de inte kände sig tillräckligt starka att lämna. I intervjun med Eva beskrev hon också hur hon flera gånger valde att lämna mannen, men sedan kom hon tillbaka innan hon tillslut lämnade för gott. För att verkligen belysa trauma-bondingen kommer vi att citera Stella;

Den här trauma-bindningen är så fruktansvärd. Jag ska ta ett exempel så att ni förstår hur detta ser ut. Ni förstår ju vad den här mannen har gjort mot mig. Fortfarande finns han kvar i mitt huvud, jag ser de bra sakerna med honom. Förra påsken tog han kontakt med min dotter och berättade att han hade träffat någon. Den kvinnan var läkare. Det var han noga med att poängtera för han visste att jag alltid har velat bli läkare. Då gör min dotter precis det som han förväntar sig. Hon ringer upp mig och berättar detta för mig. Jag blev fruktansvärt ledsen och tänkte "hur han kunde göra såhär mot mig, sen träffar han någon annan, ska han vara snäll mot henne nu?" Jag är gammal och vill också ha det som är bra med honom. Det slutade med att min dotter ringde till honom och berättade att jag var jätteledsen. Då föreslog han att han skulle komma och prata med mig och det tyckte min dotter var en bra idé. Hon var medberoende. Han kom hem till mig och vi pratade. All ångest lämnade min kropp, jag kände mig så lugn för han var så snäll. Han var den här nummer 1. Jag kände "nej men gud, det är klart att jag ville ha ett förhållande med den här". Jag gav honom ett hopp om att vi kunde bli tillsammans. (Stella)

Stella hade varit ifrån mannen i flera månaders tid innan de träffades igen. Situationen eskalerade och slutade med att polisen fick rycka ut. Anledningen till att vi har valt att citera denna historia är för att trauma-bonding är en stor del av normaliseringsprocessen. I många fall är det detta band som gör det svårt för kvinnorna att komma ur mannens grepp.

Sammanfattningsvis kan resultatet av analysen av hur normaliseringsprocessen kan påverka kvinnornas förståelse för våldet förklaras på så sätt att kvinnorna till en början inte nödvändigtvis inte vill eller kan förstå våldet. På grund av sina känslor för männen bortförklarar de hans våldsamma beteende och försöker finna förklaringar, som de kan vara tillfreds med, till varför han agerade som han gjorde. De fann ett sätt att normalisera våldet för att på så sätt kunna överleva vardagen. Sakta, men säkert, blir kvinnorna även manipulerade och skuldbeläggs för våldet som mannen utövar mot dem. Det går att tänka sig att kvinnorna inte har sett våldet för vad det har varit, utan snarare som en förväntad konsekvens till följd av att de misslyckades att anpassa sig efter mannens krav. Möjligtvis

blundar kvinnorna även för våldet på grund av den isolering som har ägt rum över tid. I flera fall har mannen begränsat de sociala kontakterna, vilket har inneburit att mannen mer eller mindre har varit den enda för kvinnorna. På grund av rädslan för att vara ensamma och att inte klara sig själva har de hållit kvar vid hans kärleksfulla sidor som ett resultat av det traumatiska bandet som har uppstått över tid. Möjligtvis erkände de inte heller våldet förrän efter att de lämnade förhållandet. Detta kan ha berott på förnekelse eller att de inte tillät sig själva att se våldet för vad det var då de ansåg sig själva vara anledningen till att det uppkom.

5.3 Ålderism - Känslan av att vara för gammal

Det tredje och sista temat som har valt att belysa med hänsyn till det empiriska materialet är känslan av att vara för gammal, med hänvisning till ålderismen. Det finns en övergripande uppfattning om att våldsutsattas ålder och åldrande har en påverkan på hur våldet uppfattas, både med hänsyn till den våldsutsatta kvinnan men också yrkesverksamma. Samtidigt som det ålderistiska perspektivet på ett sätt är sammanflätat med stigma, ser vi att åldersrelaterade stereotyper, fördomar och attityder är utmärkande i det insamlade materialet.

Centralt för de våldsutsatta egna berättelserna är kvinnans självbild. Självbilden beskrivs av kvinnorna själva i negativa termer i relation till deras ålder. I enlighet med Andersson (2008:51) påstående om att äldre personer anammar de stereotypiska föreställningarna som finns i samhället samtidigt som självkänslan minskar. Stella berättar om hur föreställningen om att ha vetat bättre som äldre och önskan om att ha gjort rätt val i relationen resulterade i låg självkänsla.

Jag är så gammal vad jag ska göra med det här, jag tänkte att detta var min sista relation, att vi skulle bli gamla tillsammans. Jag visste inte vad jag skulle göra med tankarna. Jag är gammal, jag är för gammal. Varför händer detta mig? Jag kommer vara den enda i världen i den här åldern. I den åldern ska man ha livserfarenheter och veta vad som är rätt och fel. [...] Jag vet inte om det har med åldern att göra, men självkänslan är låg, man tycker att man är äldre och borde ha gjort rätt val. (Stella)

Känslan av att vara för gammal och avvikande bidrar till den negativa självbilden. Anderssons (2008:7) påstående om att fördomar mot äldre inte bara skapas av den yngre målgruppens attityder och föreställningar gentemot äldre, utan att även äldres egna attityder mot sig själv och åldrandet är möjligt att se med hänsyn till Stellas berättelse. Med hänsyn till

sin egna ålder gestaltar Stella fenomenet våld i nära relation som något avvikande för personer tillhörande den äldre målgruppen. Vidare berättar Stella hur det för henne varit främmande att associera våld i nära relation med någon i hennes ålder.

Jag kanske förstod det hela tiden, men jag ville inte tänka att det var jag som skulle vara utsatt för våld i nära relationer. En så gammal kvinna, nej. Det var ett obehagligt ord. (Stella)

Det är inte bara kvinnan själv som bekräftar fördomarna om att veta bättre i äldre ålder. På samma sätt som Stella berättar om låg självkänsla och fördomar som hon själv anammat i sitt tidigare våldsamma förhållande, berättar yrkesverksamma Amanda om att det florerar en skam och skuld över tanken om att en äldre kvinna lever kvar i en våldsam relation.

Jag tänker att de är både rädda för fördomarna hos de som de ska söka hjälp hos, men även samhället i stort. [...] Men det är nästan det sista som händer för fördomarna om att man som äldre och borde vara klok har hamnat här. (Amanda)

Ålderismens påstående om att äldre är på ett visst sätt och själva bidrar till vidmakthållandet av dessa stereotyper är vidare möjligt att se i Linas berättelse. Tankesättet om att ha barnbarn och inte kan skilja sig så sent i livet är kombinerat med det dåliga samvetet att lämna en man som numera är fysiskt sjuk.

Jag har ju haft honom hela livet, vi har barnbarn, jag kan inte skilja mig nu [...] Och sedan också det dåliga samvetet. Om det är så att mannen går in i en demens då tänker många äldre kvinnor att mannen inte kan rå för sin våldsamhet och att det inte är hans fel. De ställer sig frågan om de verkligen kan kräva mer hemtjänst, eller om man får be om att mannen flyttar in på ett äldreboende, det här dåliga samvetet. För dåligt samvete finns alltid med, bland alla kvinnor i alla åldrar. Men det kan vara det dåliga samvetet som särskiljer de äldre kvinnorna lite extra [...] Vad är jag för slags kvinna då, jag kan ju inte överge honom. (Lina)

Tanken om att inte kunna lämna sin sjuka man, som i praktiken är våldsam och hotfull, av rädslan att fyllas av dåligt samvete och självkritiska tankar bekräftar ytterligare det ålderistiska perspektivet. Ett omedvetet, eller medvetet, görande bidrar till upprätthållandet av åldersterotypen (Andersson, 2008:7). Samtliga utsagor bekräftar perspektivets påstående att det inte bara är utomstående ålderskategorier som bidrar till åldersdiskriminering, utan även åldersgruppen själv. Anledningarna kan vara många, samtidigt som skuld och skam är återkommande begrepp för kvinnornas berättelser. Samtidigt som det är möjligt att uttala att

intervjupersonerna anammat föreställningar och attityder på sig själva och sin situation i rädslan av att avvika från normen florerar en stereotypisk bild av vem den våldsutsatta kvinnan är som samhället omedvetet fortsätter att producera.

Det här gamla, fina paret som är 80 plus kan omöjligt utöva våld. (Lina)

Lars Andersson (2008) talar om att det finns en stereotypisk bild av att äldre är sköra, ensamma och svaga. Yrkesverksamma Greta bekräftar påståendet;

Inte kan väl morfar slå mormor, det finns inte i deras huvud. Snälla morfar som kommer med karameller, ja ni vet. Det är inte lätt att ta sig ur. (Greta)

De stereotypiska uppfattningarna och föreställningen om att äldre är oskyldiga och inte utövar våld innebär i praktiken inte ett bidragande till åldersdiskriminering. Däremot är det av betydelse att betona vikten av att synliggöra äldre brottsoffer och förövare bortom konstruerade stereotyper för att inte riskera att målgruppen osynliggörs.

Många berättar att de inte har blivit tagna på allvar alltid, att de har fått höra att de är så gamla och bara svamlar. (Greta)

Antagandet om att det finns olikheter mellan olika åldersgrupper i samhället bekräftas av samtliga Lina och Gretas utsagor. Att äldre betraktas på ett visst sätt med förutbestämda uppfattningar, attityder och fördomar leder oss vidare in på ålderkategoriseringen, ett teoretiskt verktyg som gör det möjligt att se hur olikheter produceras (Krekula, 2021). Att vara gammal, skör och svamlig bidrar till ett uppmärksammande i relation till personliga attribut (ibid.). Med andra ord pekas åldersgruppen ut, med hänsyn till egenskaper, utseende och ålder, som avvikande i förhållande till andra åldersgrupper vilket vidare bidrar till att stereotyper och föreställningar förstärks och osynliggörs i det aktuella problemområdet.

När man pratar om dessa frågor är det liksom så att man riktar sig till den yngre gruppen exempelvis mammor. Kvinnor i arbetsför ålder. Samhället glömmer bort de äldre kvinnorna. (Lina)

Alla hemska saker som vi läser om är i regel unga tjejer och barn. Den stereotypen finns ju, man framställer inte de äldre som offer för sånt här i samhället. Därför identifierar de säkert inte sig med stereotypen. Dessutom tänker jag att det saknas en förståelse för att alla kan vara våldsutsatta, det behöver inte vara någon som är

“svagare”, det kan hända precis vem som helst oavsett social status, ålder, ursprung, karriär. Det spelar ingen roll vem man är, alla kan bli våldsutsatta. (Amanda)

Ålderskodningen och ålderismen bidrar tillsammans med en förståelse för hur åldersgrupper, med betoningen på deras olikheter mellan varandra, ställs upp i en hierarki gentemot varandra (Krekula, 2021:59). Att det finns en stereotyp om vem den våldsutsatta kvinnan är bidrar till ett producerande av att kvinnor som avviker från denna föreställning glöms bort eller inte anses trovärdiga. Clary Krekula (2021) syftar på att det finns en rådande hierarkisk struktur i samhället, som bidrar till att det finns en underordnad och en överordnad åldersgrupp. Med hänsyn till ovanstående citat är det i enlighet med Kreuka (2021) argumentera för att den överordnade åldersgruppen - i detta fall personer i medelåldern, har bestämt hur verkligheten ser ut.

Nästan alla bilder som kommer ut är på yngre kvinnor som drabbas av våld. (Amanda)

Man ska liksom vara i en viss ålder för sen är man liksom uträknad. (Lina)

Ålderism kan därför förstås som en process där åldrar ställs upp i en hierarki gentemot varandra där en åldersgrupp, som till exempel den yngre, framställs som normen i samhället medan en annan framställs som underordnad eller till och med avvikande i situationen (Krekula, 2021:59). Det är med andra ord den överordnade åldersgruppen som bestämmer hur verkligheten ser ut, vad som är rätt och vad som är normalt. Ett avvikande från den konstruerade sanningen kan komma att innebära sanktioner i form av skam, marginalisering och diskriminering (Krekula, 2021:62-63).

Resultatet av hur ålderismen kan förklara förståelsen för våldet kan sammanfattas genom ett konstaterande att äldre personer, tillsammans med andra åldersgrupper, bidrar till skapandet och upprätthållandet av ålderskillnaderna som i sin tur påverkar äldres förståelse av våldsutsattheten. Olikheter mellan yngre och äldre produceras av alla ålderskategorier, till och med av de äldre själva. Dålig självbild i kombination med rädslan att inte bli tagen på allvar, att känna sig för gammal, skulden och skammen, samt samhällets fokus på medelålders, heterosexuella kvinnor bidrar till att de äldre har svårt att identifiera sig som utsatt i en nära relation. Vidmakthållandet av stereotyper om att äldre är svaga och sköra, och att det för äldre kvinnor är för sent att lämna sin sjuke make bidrar inte bara till produktionen

av ålderskategorierna, utan även svårigheter hos de äldre att erkänna våldet. Det är dessutom av betydelse att betona det faktum att det finns en hierarkisk struktur i samhället, som bidrar till att det finns en underordnad och en överordnad åldersgrupp. Det florerar en stereotypisk bild av vem den våldsutsatta kvinnan är som samhället omedvetet fortsätter att producera. Det är med andra ord av betydelse att synliggöra äldre brottsoffer och förövare bortom konstruerade stereotyper för att inte riskera att målgruppen diskrimineras och glöms bort. Svårigheter i att erkänna våldet och tala högt om det styrks i analysen, och för att arbetet med äldre på lång sikt ska kunna nå framgången behöver samhället se bortom de stereotyper, attityder och fördomar.

6. Sammanfattande diskussion

Syftet med denna studie har varit att belysa äldre kvinnors förståelse för våld i nära relation, och hur yrkesverksamma upplever att äldre kvinnor förstår våld i nära relation. Detta ledde till frågeställningen: hur förklarar de äldre kvinnorna sin förståelse för våld i nära relationer? Med hjälp av de teoretiska utgångspunkterna har det empiriska materialet kodats och delats upp i tre teman. Dessa teman har vi benämnt som: rädslan för att sanningen ska komma fram, när våldet blir till vardag och känslan av att vara för gammal. De diskuteras under kapitlet *Analys och resultat*.

Vår analys av de tre teman har visat att fenomenet stigma har varit en bidragande faktor till hur de äldre kvinnorna har förstått våldet som de har upplevt. Resultatet tyder på att kvinnorna var medvetna om att deras förhållande avvek från normen då de kände skam och skuld över sin situation. De ville inte heller prata om den med andra människor. Nödvändigtvis förstod de inte våldet per definition, men de förstod tillräckligt mycket för att de inte ville att sanningen om deras relation skulle komma upp till ytan. I enighet med teorin om stigma reflekterade samtliga kvinnor kring vad som skulle hända om de lämnade förhållandet och vad alla i deras omgivning skulle säga. Föreställningen om att stigma skulle påverka de äldres förståelse för våld i nära relationer går även att relatera till tidigare studier som har gjorts där resultatet visar att 5,8 % av kvinnorna i åldrarna 60-74 år rapporterade att de hade varit våldsutsatta (Ahnlund et al., 2017). Fraga Dominguez, Storey och Glorney (2021) konstaterar att siffrorna indikerar ett mörkertal inom forskningen bland äldre våldsutsatta kvinnor och möjligtvis beror detta på ett avsaknande av erkännande för våldet som kvinnorna blir utsatta för.

Resultatet av den andra analysen som handlar om normaliseringsprocessen visar att de äldre kvinnornas förståelse för våldet inte är ett självklart faktum. Detta då kvinnorna, på grund av sina känslor för männen, försökte finna förklaringar till varför han agerade som han gjorde. Möjligtvis förstod kvinnorna inte våldet eller förnekade de det, medvetet eller omedvetet. Under förhållandet blev kvinnorna manipulerade och skuldbelagda för våldet som mannen utövade mot dem. Våldet som kvinnorna utsattes för behövde nödvändigtvis inte benämnas som våld och möjligtvis påverkade det deras förståelse för vad de faktiskt blev utsatta för. Detta innebär däremot inte att kvinnorna inte var medvetna om att de blev utsatta för våldsamma handlingar, utan snarare att de blev manipulerade till att acceptera våldet som en

förväntad konsekvens till följd av att de misslyckades att anpassa sig efter mannens krav. Det finns dessutom en möjlighet att kvinnorna blundade för våldet som de utsattes för på grund av den isolering som hade ägt rum. Då mannen ofta hade begränsat det sociala umgänget till sig själv kunde rädslan över att bli lämnad eller vara ensam varit påtaglig. Detta kan i sin tur eventuellt ha inneburit att kvinnorna normaliserade våldshandlingarna och såg dem som ett pris värt att betala för att inte vara ensamma. Rädslan för att vara ensamma går även att härleda till det traumatiska band som uppstod mellan kvinnan och mannen, vilket gjorde henne beroende av honom. Detta då mannen under en period hade manipulerat henne till att tro att hon inte klarar sig utan honom och att hon behöver honom. Tamutiené, et al. (2013) skriver i sin forskning om hur kvinnor i många fall drar sig från att söka hjälp eftersom de är rädda att inte bli tagna på allvar eller för att deras situation inte anses vara av tillräcklig allvarlig karaktär. Detta går att relatera till ålderismen, som presenteras nedan, men det går även att relatera till den delen av normaliseringsprocessen där våldet normaliseras, gränserna förskjuts och våldet blir en del av vardagen.

Resultatet av den tredje analysen som handlar om hur våldet kan förstås med hänsyn till ålderismen tyder på att åldern och åldrandet har en påverkan på de äldres förståelse. Som tidigare nämnt hade de äldre kvinnorna en övergripande förståelse för definitionen av våld i en nära relation, men att de själva inte identifierade sig som våldsoffer. Analysen konstaterar i enlighet med Ekström (2012) att det finns en stereotypisk uppfattning av vem den våldsutsatta kvinnan, hur hon ser ut och hur hon beter sig. Ålderstyper i kombination med betoning på olikheter bland samhällets ålderskategorier gjorde det svårare för kvinnan att erkänna våldet. Att identifiera sig som ett våldsoffer i en nära relation skulle för kvinnan innebära ett avvikande från den stereotypa uppfattningen av äldre, vilket för kvinnorna skulle innebära skuld och skam.

Dessutom identifierade analysen med hänsyn till det ålderistiska perspektivet en hierarkisk åldersstruktur i samhället. I enlighet med Pillemer et al. (2016) påstående om att det i samhället florerar en negativ syn på äldre och åldrande tyder analysen i denna studie på att normer och stereotyper bidrar till vidmakthållande av stereotypiska föreställningar och ett normaliserande av kvinnan själv. De underordnade och överordnade åldersgrupperna i samhället står med andra ord i konflikt med varandra, där den överordnade åldersgruppen bestämmer hur verkligheten ser ut. Det är därmed möjligt att dra slutsatsen om att ålderismen, tillsammans med ålderskodningen, bidrar till ett skapande av vad som är rätt och riktigt i

olika åldersgrupper. Vidmakthållande av attityder och fördomar av äldre själva, men också utomstående åldersgrupper, bidrar till en negativ syn på våld i nära relation bland äldre. Detta kan därför påverka de äldre kvinnornas förståelse för våldets definition, inte det faktum att de har blivit utsatta för våld, utan förståelsen för att handlingarna som de har utsatts för faktiskt ingår i kategorin om våld. Detta kan slutligen bero på att de inte identifierar sig med den ålderskategorin som de föreställer sig faller offer för våld i nära relationer.

Avslutningsvis går det att konstatera att samtliga teoretiska utgångspunkter går in i varandra. Förståelsen för våldet är inte singulärt och inte heller statiskt, utan det är dynamiskt och flersidigt. Förståelsen för våldet kan exempelvis inte förklaras med hjälp av stigma, utan att diskutera ålderismen som bidrar till stigmatisering i förhållande till ålder. Inte heller kan våldet diskuteras utan normaliseringsprocessen, utan att lyfta den skam och skuld som uppstår i takt med processen, vilket kan leda till stigmatisering och inte heller går det att se bortom ålderismen inom normaliseringsprocessen då åldern har visat sig påverka hur individen ser sig själv i relationen.

6.1 Avslutande reflektion

I samband med att vi började analysera vårt empiriska material, utifrån de valda teoretiska utgångspunkterna, reflekterade vi över studiens utfall ifall vi hade valt en annan teoretisk utgångspunkt. Den teori som vi ansåg vara intressant, men inte applicerade på denna studie, var socialkonstruktivismen. Anledningen till att vi inte valde denna teori är för att den belyser hur människan i samspel med andra konstuerar det samhälle som vi lever i. Denna teori hade anammat ett större samhällsperspektiv, vilket inte var det perspektivet som vi ville åt. Detta då syftet med denna studie var att belysa den subjektiva förståelsen för våld i nära relationer bland äldre kvinnor som tidigare har varit våldsutsatta. Det innebär dock inte att perspektivet inte hade varit relevant eller bidragit till ett intressant resultat och utfall. Möjligtvis är detta en idé för en framtida forskningsstudie.

6.2 Vidare forskning

Med hänsyn till den demografiska utvecklingen och förväntningen om att vi som framtida socialarbetare kommer att möta allt fler äldre personer i vårt dagliga arbete åligger det oss att

ta ansvar för den utveckling som vi står inför. Detta innebär att vi som framtida yrkesverksamma behöver vara medvetna om det sociala arbetets olika aspekter. I det här fallet har vi valt att belysa de äldre kvinnorna i våld i nära relationer eftersom de inte synliggörs i forskningen. Den tidigare forskningen talar mycket om orsaker, åtgärder och konsekvenser ur ett samhällsperspektiv, men de belyser sällan den enskilda kvinnans subjektiva upplevelser eller förståelser. Vi fann en kunskapslucka och hoppas att denna studie kan bidra till ökad kunskap och medvetenhet om våld i nära relationer bland äldre kvinnor, både för nuvarande och framtida yrkesverksamma. Avslutningsvis hoppas vi därför att denna studie kan vara ett startskott för framtida forskning som belyser detta ämne.

Referenslista

Ahnlund, Petra, Tommy Andersson, Fredrik Snellman, Madelene Sundström & Gun Heimer (2017) Prevalence and Correlates of Sexual, Physical, and Psychological Violence Against Women and Men of 60 to 74 Years in Sweden. *Journal of Interpersonal Violence*, 35 (5-6): 1539–1561.

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Andersson, Lars (2008) *Ålderism*. Lund: Studentlitteratur AB

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

BRÅ (2023) Våld i nära relationer. [Hämtad: 2023-05-16].

<https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html>

Denscombe, Martyn (2018) *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB

Doughty, Connor (2021) The Silent Generation: Removing Barriers to Addressing Intimate Partner Violence among the Elderly. *The Elder Law Journal*, 29 (1): 181-218.

Dutton, Donald G. & Susan Painter (1981) Traumatic Bonding: The development of emotional attachments in battered women and other relationships of intermittent abuse. *Victimology: An International Journal*, (7) 139-155.

Eide, Tom & Hilde Eide (2006). *Kommunikation i praktiken – relationer, samspel och etik inom socialt arbete, vård och omsorg*. Malmö: Liber

Ekström, Veronica (2012) Inte bara kvinna: Våldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd - konstruktioner och komplikationer i svenskt offentligt tryck. *Retfærd. Nordisk Juridisk Tidskrift*, 35 (3): 51-68.

Eldén, Sara (2020) *Forskningsetik. Vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur AB.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2015) Intervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Fraga Dominguez, Silvia, Jennifer E. Storey & Emily Gloreny (2021) Help-Seeking Behavior in Victims of Elder Abuse: A Systematic Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22 (3): 466 - 480.

Goffman, Erving (2020) *Stigma: Den stämplades roll och identitet*. Lund: Studentlitteratur AB.

Johnson, Michael P. (2008) *A Typology of Domestic Violence - Intimate Terrorism, Violent Resistance and Situational Couple Violence*. Boston, Massachusetts: Northeastern University Press.

Krekula, Clary (2021) Ålder och ålderism. I: Håkan Jönson (red.) *Perspektiv på ålderism*. Lund: Lunds universitet.

Louma, Minna-Liisa, Mira Koivusilta, Gert Lang, Edith Enzenhofer, Liesbeth De Donder, Dominique Verté, Jolanta Reingarde, Ilona Tamutiene, José Ferreira-Alves, Ana João Santos & Bridget Penhale (2011) *Prevalence Study of Abuse and Violence against Older Women - Results of a Multi-cultural Survey Conducted in Austria, Belgium, Finland, Lithuania, and Portugal*. Europeiska Unionen: European Commission's Daphne III Programme.

Lundgren, Eva (2012) *Våldets normaliseringsprocess och andra våldsförståelser*. Stockholm: ROKS.

Pillemer, Karl, David Burnes, Chaterine Riffin & Mark S. Lachs (2016) Elder Abuse: Global Situation, Risk Factors, and Prevention Strategies. *The Gerontologist*, 56 (2): 194 - 205.

Rennstam, Jens & David Wästerfors (2015) *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur AB

Roberto, Karen A. & Emily Hoity (2021) Abuse of older women in the United States: A review of empirical research, 2017–2019. *Aggression and Violent Behavior*, 57 (2): 101487.

Sasseville, Nathalie, Pierre Maurice, Lise Montminy, Ghayada Hassan & Émilie St-Pierre (2022) Cumulative Contexts of Vulnerability to Intimate Partner Violence Among Women With Disabilities, Elderly Women, and Immigrant Women: Prevalence, Risk Factors, Explanatory Theories, and Prevention. *Trauma Violence & Abuse*, 23 (1): 88-10.

Socialstyrelsen (2023) Våld i nära relationer. [Hämtad: 2023-05-16].

<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/>

Tamutiené, Ilona, Liesbeth De Donder, Bridget Penhale, Gert Lang, José Ferreira-Alves & Minna-Liisa Luoma (2013) Help seeking behaviour of abused older women (Cases of Austria, Belgium, Finland, Lithuania and Portugal). *Filosofija, Sociologija*, 24 (4); 217 - 225.

UNHCR (2020) Older Persons. [Hämtad: 2023-05-16].

<https://emergency.unhcr.org/protection/persons-risk/older-persons>

WHO (2022) Ageing and Health. [Hämtad: 2023-05-16].

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>

Östlund, Lena (red.) (2022) *Äldre personers utsatthet för våld i nära relationer - Interprofessionella perspektiv*. Lund: Studentlitteratur AB.

Bilaga 1 - Förfrågan om intervjuer

Hej!

Våra namn är Olivia Chebaro och Nicole Plasc. Tillsammans skriver vi vår kandidatuppsats på socionomprogrammet, Lunds universitet. Vi har valt att skriva om våld i nära relation bland äldre kvinnor. Vi är intresserade av att undersöka de äldre kvinnornas förståelse för våldet, vilka tankemönster de hade, varför de stannade kvar i relationerna och om deras förståelse för våldet har påverkats av olika faktorer. Detta vill vi göra då äldre kvinnor sällan belyses i forskning och vi har som ambition att föra ljus över deras erfarenheter och förståelser för våldet för att göra samhället mer förstående och inkluderande.

Vi skriver till er då er organisation arbetar med dessa frågor. Vi hoppas därför att ni vill hjälpa oss att ge en inblick i kvinnornas berättelser som ni har fått ta del av i er verksamhet. Vi önskar att komma i kontakt med yrkesverksamma som har erfarenhet av att ha arbetat med kvinnor över 60 år, som har varit utsatta för våld i nära relationer. Intervjuerna är anonyma och inget som kan härledas till den enskilda individen kommer att presenteras, endast organisationens namn. Intervjuerna kan ske både genom ett fysiskt möte eller över zoom, beroende på distansen mellan oss.

Vi hoppas att någon av er som arbetar inom organisationen finner detta intressant och godkänner vår förfrågan om intervju. Hör gärna av er för mer information eller om något var otydligt.

Vi hoppas att ni vill hjälpa oss och om inget annat vill vi tacka er för att ni tog er tid att läsa vårt meddelande!

Med vänliga hälsningar

Olivia Chebaro

Nicole Plasc

Bilaga 2 - Meddelande till @alskadepsykopat

Hej!

Vi är två studenter som skriver vår kandidatuppsats från socionomprogrammet, Lunds universitet, och undrar om du skulle vilja hjälpa oss. Vi söker intervjupersoner som är kvinnor, 60 år eller äldre, som någon gång har upplevt våld i nära relationer. Vi har märkt att det finns en avsaknad av mognare kvinnors upplevelser och förståelse för våldet inom den svenska forskningen och har som ambition att utvidga denna arena för att väcka mer uppmärksamhet åt ämnet. Det vi önskar att intervjua är kvinnor som kan dela med sig om sin resa, från våldets början till våldets slut, och alla tankar/ funderingar/ händelser som ägde rum däremellan. Skulle du vilja dela detta så att den som känner sig manad kan ta kontakt med oss för att prata vidare?

Tack på förhand!

Bilaga 3 - Intervjuguide förstahandskälla

Formalitet:

- Anonymitet, (inget ska kunna kopplas till intervjupersonen)
- Fråga efter godkännande för inspelning av intervjun, allt förstörs efter.
- Informera om att individen får hoppa över frågor eller avsluta intervjun när denne önskar.

Bakgrund:

- Vilket år är du född?
- Vilken relationsstatus har du idag?
 - Hur har det sett ut förut?
- Hur ser din sociala situation ut?
 - Vänner/ familj?
- Hur upplever du din egen förmåga att påverka ditt liv?
 - Hur har du känt att du har kunnat kontrollera/ påverka din vardag trots våldet?
 - Hur har det sett ut förut under tiden i förhållandet med våld?

Våld:

- Hur skulle du beskriva våld i nära relationer?
 - Hur har du upplevt våld i nära relationer?
- Vill du beskriva händelseförloppet av våldet?
 - Hur började det, varför, hur utvecklades det, hur avslutades det?
- Hur länge stannade du kvar i din relation med din förövare?
 - Varför stannade du med denne under den perioden?
 - Vad fick dig att lämna relationen, hur avslutades förhållandet?
 - Ändrades våldet med åren? Ju längre in i förhållandet ni kom?
- Minns du hur du resonerade kring våldet när du befann dig mitt i det?
- Hur skulle du beskriva att du förstår våld i nära relationer idag jämfört med förut?
- Hur skulle du resonera kring våldet som du befann dig i idag?
- Tänker du att din ålder har haft någon påverkan på hur du har förstått våldet?
 - Tänker du själv att din ålder har varit en bidragande faktor till förståelsen för våldet?

- Anser du att synen på våldet är en generationsfråga? Varför/ varför inte?
- Vad vet du idag, eller vad har du lärt dig som du önskar att du visste när du befann dig mitt i våldet?
- Sökte du någonsin hjälp för situationen som du befann dig i?
 - Varför/ varför inte?
- Var du medveten om att det fanns hjälp att få?
- Fanns det någon som du kunde prata med under tiden som du var våldsutsatt?
 - Visste någon vad som hände?
- Hur upplevde/ upplever du stödet från samhället?

Avslutning

- Finns det något som du önskar att belysa som vi har missat?
- Har du några önskemål på oss som framtida yrkesverksamma, något som vi ska tänka på inför vårt kommande arbete?
- Får vi lov att ta kontakt med dig igen utifall att vi kommer på något i efterhand?

Bilaga 4 - Intervjuguide sekundärkälla

Formalitet:

- Anonymitet, (inget ska kunna kopplas till intervjupersonen som individ, endast organisationens namn presenteras)
- Fråga efter godkännande för inspelning av intervjun, allt förstörs efter.
- Informera om att individen får hoppa över frågor eller avsluta intervjun när denne önskar.

Bakgrund:

- Hur länge har du arbetat med våld i nära relationer?
- Hur ofta möter du kvinnor som har utsatts för våld i nära relationer?
- Kan du berätta lite om vad som sker när en våldsutsatt kvinna kommer till verksamheten för att söka hjälp?

Våld:

- Hur skulle du beskriva våld i nära relationer?
 - Ge exempel på våld i nära relationer bland äldre klienter
- Upplever du någon skillnad för förståelsen för våld i nära relationer mellan äldre och yngre människor?
 - Hur upplever du att äldre kvinnor förstår våld i nära relationer?
 - Vad tror du att en eventuell skillnad beror på?
 - Tror du att de äldre drar sig längre från att söka hjälp?
- Hur ser en våldsutsatt kvinnas situation ut när hon kommer för att söka hjälp?
- Hur förstår du kvinnors situation, varför de väljer att vara kvar i relationerna eller varför de väljer att lämna?
 - Yttre och inre faktorer?
- Hur skulle du beskriva kvinnans förståelse av att vara ett offer?
- Upplever du att det finns särskilda faktorer som gör att vissa söker hjälp medan andra inte gör det?
- Vilka kvinnor möter du oftast i ditt arbete?
 - Ålder?
- Upplever du i arbetet om våld i nära relationer att förståelsen för detta ämne är en generationsfråga?

- Talas det mer eller mindre om i de olika åldrarna?
- Har du upplevt någon tendens gällande att det är mer okej/ mindre okej att tala om våld nu jämfört med förr.

Avslutning

- Finns det något som du önskar att belysa som vi har missat?
- Har du några önskemål på oss som framtida yrkesverksamma, något som vi ska tänka på inför vårt kommande arbete?
- Får vi lov att ta kontakt med dig igen utifall att vi kommer på något i efterhand?

Bilaga 5 - Samtyckesblankett

Samtycke till deltagande i studien *“Inte kan väl morfar slå mormor” en kvalitativ intervjustudie om våld i nära relation bland äldre kvinnor*

Vi önskar att få ditt samtycke till att intervjuas inför vår kandidatuppsats där antingen dina personliga erfarenheter eller yrkesverksamma erfarenheter kring våld i nära relationer är av intresse. Vi kommer att ställa dig frågor som behandlar våldet och är medvetna om att frågorna kan upplevas som känsliga. Av den anledningen vill vi informera dig om att intervjun är frivillig. Du kan när som helst välja att avbryta den och vill du inte besvara en fråga meddelar du oss det och då hoppar vi över den. Du kommer att vara helt anonym i intervjun. Inget som kan härledas till dig som individ kommer att presenteras, bortsett från den eventuella organisationen som du arbetar för.

Vi önskar att få samtycke till att spela in intervjun. Intervjun kommer att vara i cirka en timme och inspelningen kommer att användas i syfte att kunna transkribera det insamlade materialet i efterhand. Efter att kandidatuppsatsen är godkänd av Lunds universitet kommer materialet att förstöras i sin helhet. Vi önskar att få ditt medgivande till:

- Att du har fått ta del av skriftlig och muntlig information om studien och dess syfte, och att du har getts möjligheten att ställa frågor.
- Att du har blivit informerad om anonymitetskravet samt hur materialet kommer att hanteras.
- Att du är medveten om att din medverkan är frivillig och att du när som helst kan avbryta ditt deltagande.
- Att du medger till inspelningen av intervjun.

Har vi ditt godkännande? Detta godkännande kommer även behöva upprepas när inspelningen påbörjas.